

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Факультет аграрної економіки та менеджменту
Кафедра обліку та економіко-правового забезпечення агропромислового
бізнесу**

РАДІВІЛОВА Галина Сергіївна

**Обліково-аналітичне забезпечення менеджменту аграрних підприємств./
Accounting and analytical support for management of agrarian enterprises.**

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Освітньо-професійна програма «Облік і правове забезпечення
агропромислового бізнесу»

Магістерська робота

Виконала студентка групи
ОПЗм – 22 Г. С. Радівілова

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Спільник І.В.

Допущено до захисту

«__» _____ 2018 р.

Завідувач кафедри

_____ Р.Ф. Бруханський

Тернопіль – 2018

Зміст

Вступ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ	7
1.1.Економічна сутність обліково-аналітичного забезпечення.....	7
1.2.Сучасний стан обліково-аналітичного забезпечення в умовах економічних трансформацій.....	12
1.3.Проблемні питання обліково-аналітичного забезпечення менеджменту аграрних підприємств.....	20
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	28
2.1.Необоротні активи як об'єкт управління.....	28
2.2.Обліково-аналітичне забезпечення управління запасами.....	37
2.3.Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю.....	44
2.4.Управління грошовими коштами як складової монетарних активів.....	50
Висновки до розділу 2	55
РОЗДІЛ 3. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЖЕРЕЛАМИ ФОРМУВАННЯ АКТИВІВ	58
3.1.Управління власним капіталом аграрних підприємств.....	58
3.2.Обліково-аналітичне забезпечення управління зобов'язаннями підприємства.....	66
Висновки до розділу 3	72
Висновки	75
Список використаних джерел	77

ВСТУП

Актуальність теми. На початку третього тисячоліття Україна докладає багато зусиль до інтеграції в сучасну європейську та світову співдружність. Цей факт безпосередньо пов'язаний з необхідністю доведення до високого рівня всіх сфер економічного життя країни. Аграрні підприємства перебувають на дуже складному етапі свого розвитку. Поряд з економічною кризою, постійними змінами податкового законодавства йдуть процеси накопичення досвіду в галузях, які формують нові антикризові форми господарювання, що вимагає від менеджменту підприємств заходів з формування та зміцнення конкурентоспроможності в умовах постійних змін зовнішнього середовища.

Метою обліково-аналітичного забезпечення менеджменту аграрних підприємств є забезпечення управлінського персоналу підприємства повною, своєчасною та достовірною інформацією для прийняття поточних і стратегічних управлінських рішень.

Управління підприємством вимагає систематичної інформації про господарські процеси, їх характер і обсяг, про наявність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, їх використання, про фінансові результати діяльності. Основним джерелом такої інформації є дані поточного бухгалтерського обліку, що узагальнюються у фінансовій звітності, яка використовується не тільки для економічного аналізу діяльності окремого підприємства з метою одержання інформації, необхідної для управління, а й для узагальнення результатів у масштабі галузей і економіки загалом.

Бухгалтерський облік ведуть всі підприємства, незалежно від їх форми власності. Невід'ємними складовими бухгалтерського обліку є великий потік первинних документів, постійне виконання арифметичних операцій, перевірка правильності розрахунків і здійснення операцій, зіставлення даних з інформацією на суміжних ділянках обліку тощо.

Система обліку та звітності повинна ґрунтуватися на прийнятих у світовій практиці методологічних принципах і підходах до аналітичних досліджень, спрямованих на всебічний вплив на діяльність підприємства для забезпечення отримання прибутку та зміцнення його фінансових позицій на ринку.

Основним джерелом інформаційного забезпечення у функціонуванні підприємства є обліково-аналітична інформація. У період поглиблення ринкових відносин та глобалізаційних процесів розширюється коло проблем, що покликані вирішувати бухгалтерський облік та економічний аналіз.

Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу, впровадження інноваційних технологій та поява нових організаційних форм виробництва зумовлюють ускладнення управління господарсько-фінансовою діяльністю аграрних підприємств, тому виникає нагальна потреба удосконалення системи інформаційного забезпечення, яке дасть змогу підвищити якість облікової та аналітичної інформації, її обробки та зберігання, що є необхідною умовою для ефективного управління підприємством.

Дослідженню проблем обліково-аналітичного забезпечення у своїх працях приділяли увагу вітчизняні вчені-економісти: Ф. Ф. Бутинець, Г. Г. Кірейцев, В. С. Лень, В. Г. Лінник, М. С. Пушкар, П. Т. Саблук, В. В. Сопко, Л. К. Сук, та інші.

Вагомий внесок у вирішення зазначених проблем зробили: Безродна Т. М., Кравченко О. А., Камінська Т. Г., Нападовська Л.В., Моссаковський В.Б., Огійчук М.Ф., Голов С.Ф., Бондар М.І., Давидюк Т.В., Легенчук С.Ф., Ловінська Л.Г., Лоханова Н.О., Ложнікова І.М., Кузьмінський Ю.А.

Метою роботи є розробка науково обґрунтованих рекомендацій та пропозицій, спрямованих на вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення менеджменту аграрних підприємств достовірними та необхідними даними задля забезпечення прийняття оптимальних рішень для їх ефективного функціонування в сучасних умовах господарювання. Для досягнення визначеної мети поставлені такі завдання:

- 1) розкрити значення та економічний зміст обліково-аналітичного забезпечення;
- 2) висвітлити сучасний стан обліково-аналітичного забезпечення та проблемні питання менеджменту;
- 3) розкрити питання щодо обліково-аналітичного забезпечення управління активами;
- 4) провести аналіз показників структури необоротних активів аграрних підприємств;
- 5) розглянути системи управління запасами та методи управління оборотним капіталом;
- 6) висвітлити проблеми дебіторської заборгованості та можливі шляхи їх вирішення;
- 7) розглянути методи аналізу грошових коштів;
- 8) розкрити питання щодо обліково-аналітичного забезпечення управління джерелами формування активів;
- 9) висвітлити методи оцінювання власного капіталу;
- 10) висвітлити методичний інструментарій аналізу зобов'язань;
- 11) внести пропозиції щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення менеджменту аграрних підприємств.

Об'єктом дослідження є система обліково-аналітичного забезпечення менеджменту вітчизняних аграрних підприємств.

Предмет дослідження є теоретичні і прикладні аспекти обліку і аналізу діяльності аграрних підприємств як системи інформаційного забезпечення ефективного їх менеджменту.

Методи дослідження комплексне системне вивчення проблеми з використанням загально наукових (спостереження, порівняння, формалізація, моделювання, індукція, дедукція, аналіз, синтез, історичний та логічний підхід), економіко-математичних, облікових, аналітичних, статистичних та інших спеціальних прийомів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні

подальшого розвитку методичних та організаційних положень обліково-аналітичного забезпечення менеджменту аграрних підприємств.

Практична цінність роботи: отримані результати дослідження сприяють підвищенню рівня обліково-аналітичного забезпечення менеджменту аграрних підприємств для їх подальшої діяльності.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було апробовано на міжнародній науково-практичній конференції «Цифрова економіка: тренди та перспективи», яка відбулась 25.10.2018, та опубліковано в збірнику матеріалів конференції [51].

Обсяг і структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

Основний зміст роботи викладено на 76 сторінках друкованого тексту, у тому числі 4 таблиці та 1 рисунок. Робота містить перелік використаних джерел, що нараховує 75 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ

1.1. Економічна сутність обліково-аналітичного забезпечення

Явища реального світу і процеси, що відбуваються у суспільному виробництві, об'єктивно відображаються за допомогою інформації, потоки якої реально існують поряд з потоками робочої сили, матеріалів і знарядь праці.

Актуальність проблеми вдосконалення обліково-аналітичного інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень з метою розв'язання економічних проблем зумовлена сучасним станом національної економіки. Можливість використання облікової інформації суб'єктами господарювання для задоволення різноманітних інформаційних потреб і прийняття економічних рішень з метою вирішення конкретних проблем і досягнення поставлених цілей забезпечується якісними властивостями самої облікової інформації. Враховуючи міжнародний досвід, теоретичні засади, стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності, виділяють не тільки загальні групи користувачів облікової інформації, а й групи конкретних економічних проблем та варіанти оптимальних рішень, які вони можуть приймати на основі цієї облікової інформації [11].

Сутність інформаційного забезпечення управлінської діяльності формується за рахунок сукупності інформаційних ресурсів, які сприяють ефективному проведенню процесу управління, зокрема розробленню та реалізації управлінських рішень.

Інформаційне забезпечення – це якісне інформаційне обслуговування управлінського персоналу підприємства шляхом створення динамічної системи збору даних, їх обробки, зберігання та перетворення на достовірну,

своєчасну, точну, актуальну інформацію для ефективного ведення процесу управління та прийняття відповідних управлінських рішень.

Для успішного управління документообігом, оперативного одержання потрібної інформації та її обробки для прийняття рішення з потоку документації (поза залежністю від її характеристик: фінансова, технічна, нормативно-довідкова чи управлінська) необхідна особлива система керування документами. Ця система повинна вирішувати завдання швидкого й якісного обміну інформацією між відділами і підрозділами підприємства, забезпечувати швидкий доступ вищої управлінської ланки до фінансово-економічної інформації. Усе це збільшує швидкість і якість прийняття рішень у складних економічних ситуаціях. Так само в межах цієї системи повинні використовуватися програмні продукти, що дають змогу здійснювати планування, аналіз і оптимізацію фінансово-економічної діяльності.

Інформаційно-комунікаційні системи повинні розв'язувати такі завдання: створення (введення інформації), підтвердження, розсилання, збереження, здійснення контролю за змінами, розподіл прав доступу окремих користувачів до конкретної інформації.

Облік та аналіз є важливими функціональними компонентами інформаційної системи підприємства.

Оперативність збирання та обробки виробничої, комерційної, фінансової та інших видів інформації, забезпечення зацікавлених користувачів об'єктивною інформацією про фінансовий стан і результати діяльності підприємства – основні функції обліку.

Аналіз – функція, яка за допомогою аналітичних і економіко-математичних методів досліджує наявність, структуру, динаміку економічних показників, вивчає ефективність їх використання, розглядає вплив різних факторів на фінансовий стан підприємства. Бухгалтерський облік є основним джерелом інформації, необхідної для аналізу з метою прийняття управлінських рішень.

Система обліково-аналітичного забезпечення менеджменту відіграє важливу роль в функціонуванні системи управління підприємством, забезпечуючи взаємодію різних структурних підрозділів та реагуючи на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища. Під системою розуміють сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють певну цілісність [20].

Обліково-аналітична система – це система, що ґрунтується на даних оперативного, статистичного, фінансового і управлінського обліку, включаючи оперативні дані, і використовує для економічного аналізу фактографічну, нормативну, планову, довідкову та інші види інформації. Тому обліково-аналітична система виконує збір, опрацювання та оцінку всіх видів інформації, яка використовується для прийняття управлінських рішень на мікро- і макрорівнях.

Система обліково-аналітичного забезпечення є складовою загальної системи управління. Її суть полягає в об'єднанні облікових та аналітичних операцій в один процес, виконання оперативного мікроаналізу, забезпеченні безперервності цього процесу і використанні його результатів для формування рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень. Загальну методологію та нормативні положення обліку і аналізу удосконалюються для раціонального використання в єдиній обліково-аналітичній системі.

Основними завданнями обліково-аналітичної системи підприємства є:

- 1) планування діяльності за її основними видами: операційної, інвестиційної, фінансової та підприємства загалом;
- 2) облік фактів господарської діяльності за її видами та цільовими напрямками;
- 3) аналіз показників діяльності підприємства за видами і напрямками;
- 4) контроль за використанням всіх видів ресурсів, правильності відображенням інформації на етапах планування, обліку та за достовірністю аналітичних даних;

5) формування аналітичних бюджетів як джерел акумулювання планової, облікової та аналітичної інформації.

Вдосконалення інформаційної бази відповідно до потреб менеджменту є суттєвим елементом розвитку економіки. Домінуючі підходи до формування інформаційних потоків обліково-аналітичного спрямування поступаються місцем новому підходу, основним принципом якого є забезпечення корисності для прийняття управлінських рішень. Відповідно в новітній економіці різко зростає цінність інформації. Зовнішнє нестабільне оточення вимагає від підприємств розроблення складніших та деталізованіших систем управління. Кожний етап якісного переходу до нової концепції управління характеризується різкими змінами на макро- та мікроекономічному рівні.

Еволюційне ускладнення завдань управління та системних рішень призвели до виникнення спеціальних методичних підходів як до організації виробничо-комерційної діяльності підприємств, так і до інформаційного супроводу управління нею. Зростання вимог до інформаційного забезпечення системи управлінського обліку викликане, зокрема, постійними змінами і ускладненням зовнішнього середовища і, відповідно, умов економічної діяльності, умов виробництва, розвитком системи розгалужених взаємозв'язків з іншими інформаційними системами управління підприємством. Об'єктивною передумовою їх вирішення є стрімке зростання можливостей і техніко-економічних характеристик сучасного програмного забезпечення збору, обробки і передавання значних інформаційних масивів баз даних на основі комп'ютеризації обліково-аналітичного процесу.

Відсутність необхідного обліково-аналітичного забезпечення призводить до того, що організації або формують фінансові результати недостовірно, або ставляться до формування її елементів формально. Своєю чергою, через це організаціям складно орієнтуватися у подальшому розвитку, знижується їх конкурентоспроможність і стійкість, що зрештою може призвести до фінансової неспроможності та банкрутства.

Визначальну роль в інформаційній системі менеджменту займає система обробки даних. Спочатку дані вводяться в інформаційну систему. Потім вони проходять трансформацію, або процес, що передбачає різні форми опрацювання і аналізу даних (такі як класифікація, групування, сортування, застосування моделей і методів, узагальнення, накопичення, підбиття підсумків), які трансформують вхідні дані у вихідну інформацію.

Інформаційно-процесійні системи також, як правило, використовують склад даних або їх акумулювання. Вихід даних – це звіти, документи, інші системні кінцеві показники, які постачають необхідну інформацію для рішень і контролю виконання поставлених завдань. Таким чином, інформаційну систему можна визначити як набір процедур, таких як процес, збір і переробка інформації для підтримки прийняття рішень, координації і контролю, а комунікаційна функція системи полягає у швидкому та надійному передаванні даних.

Потреби різних організаційних рівнів і функціональних сфер менеджменту задовольняють п'ять головних типів інформаційних систем: діло-процесійні, офісно-автоматизаційні, управлінсько-інформаційні, системи підтримки рішення, системи підтримки виконання рішень. Процес формування обліково-аналітичного забезпечення менеджменту підприємства схематично відображено в таблиці 1.1.

Отримуючи інформацію, користувачі досить часто переслідують різні цілі, тому змінюється кількість і цінність інформації, що відповідає методологічним засадам організації фінансового та управлінського обліку.

Отже, ступінь релевантності інформаційного блока для прийняття управлінських рішень залежить від цілей суб'єкта управління (окремої людини), тобто велика частина інформації використовується для вироблення кількох управлінських рішень і кількома особами, які приймають ці рішення. Загальною цінністю цієї частини інформації є сума значень щодо її кількості та якості в кожному рішенні, яку на практиці визначити досить важко.

Послідовність формування обліково-аналітичного забезпечення
менеджменту

Завдання	Призначення
1 етап	
Збір і систематизація інформації про обсяги діяльності, про формування та розміщення майна та капіталу підприємства, про результати діяльності тощо.	На цьому етапі відбувається збір інформації про всі операції підприємства.
2 етап	
Складання звітності	Річна фінансова звітність дає змогу внутрішнім і зовнішнім користувачам отримувати інформацію для оцінки платоспроможності підприємства, його фінансової незалежності, оцінки впливу фінансових й інвестиційних угод на фінансовий стан підприємства тощо.
3 етап	
Аналіз інформації	Публікація річного фінансового звіту дає змогу внутрішнім і зовнішнім користувачам отримувати інформацію для оцінки платоспроможності підприємства, його фінансової незалежності, оцінки впливу фінансових й інвестиційних угод на фінансовий стан підприємства тощо.
4 етап	
Обґрунтування та оцінка фінансової політики, ефективності розміщення та використання майна і капіталу, прогнозування діяльності підприємства тощо.	Цей етап призначений для розроблення тактичних та стратегічних управлінських рішень

Головна проблема полягає в неможливості в період збору інформації врахувати численні аспекти використання всіх її видів.

1.2. Сучасний стан обліково-аналітичного забезпечення в умовах економічних трансформацій

Виокремлюють такі основні сучасні тенденції соціально-економічного розвитку, що впливають на бухгалтерський облік у цілому та на ведення, організацію і комп'ютерну реалізацію обліку:

1. Глобалізація світової економіки – процес залучення національних господарств, що пов'язані між собою системою міжнародного поділу праці, економічними та політичними відносинами, у світовий ринок, тісне переплетіння їхніх економік на основі транснаціоналізації та регіоналізації. Відбувається формування єдиної світової мережевої ринкової економіки – геоekonomіки та її інфраструктури. Посилення ролі транснаціональних структур, що є учасниками системи міжнародних відносин (ООН, СОТ, ТНК, регіональних інтеграційних угруповань), світовий поділ праці, міграція (і, як правило, концентрація) в масштабах усієї планети капіталу, робочої сили, виробничих ресурсів, стандартизація законодавства та облікових процесів – наведені фактори сприяли впровадженню МСФЗ.

2. Глобалізація у фінансовій сфері проявляється у створенні цілодобово працюючих світових фінансових ринків, сучасних методів передачі інформації, систем електронних розрахунків і кредитних карток, а супутниковий та волоконно-оптичний зв'язок дозволяють практично миттєво отримувати фінансову інформацію, перерозподіляти фінансові ресурси незалежно від відстаней і державних кордонів. Лібералізація та уніфікація фінансових ринків призвела до виникнення нових фінансових інструментів і похідних від них, що, в свою чергу, зумовило формування нових облікових практик, а також значне зростання позабалансових операцій банків.

3. Лібералізація торгівлі, що, насамперед, передбачає спрощення митних процедур, зниження торговельних бар'єрів і регіональні угоди у сфері світової торгівлі, призвела до випереджаючого зростання обсягів міжнародної торгівлі, порівняно із зростанням ВВП, інтенсифікації глобальної конкуренції, активізації іноземного інвестування. Це спричинило зростання обсягів валютних операцій та виникнення необхідності ведення бухгалтерського обліку у різних валютах.

4. Формування системи загального інформаційного середовища, впровадження новітніх інформаційних технологій в обліковий процес сприяють удосконаленню інтелектуалізації бухгалтерського обліку,

збільшують можливості організації контролю фінансових результатів суб'єктів господарської діяльності, дозволяють організувати обробку великих масивів облікової інформації, підвищують її точність та аналітичність.

5. Загострення економічних, екологічних та соціальних небезпек сприяло розробці Концепції сталого розвитку, що визнана домінантною ідеологією розвитку людської цивілізації у XXI ст. Відтак на VIII Всесвітньому конгресі бухгалтерів і аудиторів (Малайзія, 2010 р.) була озвучена концепція синергії принципів бухгалтерського обліку з принципами сталого розвитку, що передбачає всеохоплююче використання можливостей бухгалтерського обліку для потреб розвитку економіки [40].

Завдання, що поставлене перед теоретиками і практиками з бухгалтерського обліку, полягає в тому, щоб інтегрувати нефінансову інформацію (зокрема, соціальні та екологічні показники) в систему обліку і в розрахунок нової вартості. Виникає необхідність впровадження нових об'єктів обліку, нових методик та облікових практик, нових підходів до організації облікової роботи. Існуючий склад об'єктів обліку варто розширити за рахунок нових «постіндустріальних об'єктів», які суттєво впливають на формування фінансового результату та його розподіл.

Серед таких об'єктів бухгалтерського обліку доцільно виділити:

1. Інтелектуальний капітал. У роботі шведських науковців Лейфа Едвінссона і Майкла Мелоуна «Інтелектуальний капітал. Визначення дійсної вартості компанії» складовими інтелектуального капіталу визнано людський, організаційний та клієнтський капітали. У інтегрованій звітності людський, соціальний і комунікативний (клієнтський) капітал є окремими самодостатніми видами капіталу, тому ми виділяємо їх як окремі об'єкти обліку.

2. Людський капітал.

3. Соціальний і комунікативний капітал.

4. Синергетичний капітал.

Досить цікаві історичні аспекти формування видів обліку за ідентифікацією об'єктів. Так Комітет Американської асоціації бухгалтерів з бухгалтерського обліку людських ресурсів у 1973 р. визначив облік людських ресурсів (HRA – human resources accounting) як процес ідентифікації та оцінювання даних про людські ресурси з наступним наданням отриманої інформації зацікавленим сторонам. На думку Американського інституту праці, бухгалтерський облік людських ресурсів – це розвиток теоретичних основ, що пояснюють природу і визначають фактори вартості людей з точки зору офіційних організацій, розробка обґрунтованих і надійних методів оцінки цінності та вартості людей для суб'єктів господарської діяльності; проектування організаційного забезпечення впровадження запропонованих методів оцінки [40].

На даному етапі економічного розвитку можна стверджувати, що облік людських ресурсів недостатньо врегульований. Американські економісти Л.Едвінссон і М.Мелоун зазначають, що «основою так званої економіки знань є величезні інвестиції в людський капітал та інформаційні технології, але, як не дивно, ні те, ні інше не знаходить відображення в межах традиційного бухгалтерського обліку» [40].

Основоположник концепції обліку людських ресурсів Е.Г. Фламхольц вважав, що людські ресурси необхідно враховувати як актив, та виокремив три основні критерії, за якими людський капітал належить до активів:

1. Потенційна майбутня вигода.
2. Можливість вимірювання в грошових одиницях.
3. Наявність прав власності зі сторони господарюючого суб'єкта.

З огляду на те, що даних бухгалтерського обліку недостатньо для відображення операцій господарської діяльності, виникла ініціатива з впровадження інтегрованої звітності (IR), яка містить не лише показники, що характеризують фінансовий стан і фінансові результати діяльності суб'єкта, а й спрямована на аналіз та оцінку натуральних показників ефективності

використання матеріальних і трудових ресурсів, інформування користувачів звітності про рівень соціальної відповідальності її власників і керівників.

У грудні 2013 р. Міжнародна рада з інтегрованої звітності оприлюднила Міжнародний стандарт інтегрованої звітності. Трактування категорії «фінансові результати» як приріст чи зменшення вартості власного капіталу вже стало аксіомою, однак, згідно з проектом, під час створення цінностей суб'єктом господарювання результати діяльності генеруються у шести різних сферах, оскільки відбувається збільшення чи зменшення шести видів капіталів:

- 1) фінансового;
- 2) промислового;
- 3) інтелектуального;
- 4) людського;
- 5) соціального і комунікативного;
- 6) природного [40].

Фінансовий капітал описується як об'єднання коштів, що є у розпорядженні суб'єкта господарювання для використання при виробництві товарів чи наданні послуг, і надходить завдяки фінансуванню (кредити, цільове фінансування, гранти) або створюються завдяки здійсненню операцій та/або інвестицій.

Промисловий капітал – це промислові фізичні об'єкти, яким володіє суб'єкт для виробництва товарів чи надання послуг (будівлі, обладнання, інфраструктури).

Інтелектуальний капітал визначається як організаційні нематеріальні активи, засновані на знаннях, що містить: інтелектуальну власність (наприклад, патенти, авторські права, програмне забезпечення, ліцензії); «організаційний капітал» – знання, системи, процедури й протоколи; нематеріальні активи, що пов'язані з брендом і репутацією, створені відповідним суб'єктом.

Людський капітал описується як компетенція людей, їхні здібності і досвід, мотивація до інновацій, у тому числі: відповідність структурі організації та її підтримка, підхід до управління ризиками, етичні цінності; здатність розуміти, розробляти і впроваджувати стратегію організації; лояльність і мотивація для покращання товарів і послуг, враховуючи здатність до управління, керівництва і співпраці.

Соціальний і комунікативний капітал – це інститути і відносини в межах спільнот і між ними, а також між групами зацікавлених сторін, здатність ділитися інформацією для підвищення індивідуального і колективного благополуччя. Даний вид капіталу містить: загальні норми, цінності та вихованість, відносини між основними зацікавленими сторонами, а також довіру і готовність до співпраці, що розвиває і намагається побудувати суб'єкт разом із зовнішніми зацікавленими сторонами, такими як клієнти, постачальники, бізнес-партнери, місцеві спільноти, законодавчі та регулятивні органи тощо та соціальна ліцензія (мається на увазі сприйняття та схвалення господарської діяльності місцевою спільнотою).

Під природним капіталом розуміються всі відновлювані та невідновлювані природні ресурси й процеси, що забезпечують минуле, теперішнє і майбутнє процвітання організації (повітря, вода, земля, корисні копалини, ліси; біологічне різноманіття та здоров'я екосистеми).

Очевидно, що традиційні методи аналізу й оцінки капіталу в умовах постіндустріальної економіки не здатні відобразити всі характеристики цієї складної економічної категорії. Як вартість суб'єкта господарювання не може бути однозначно визначена оцінкою вартості його майна в сучасних економічних умовах, що здійснена на визначену дату, так і економічний зміст капіталу, визначений згідно з традиційними канонами бухгалтерського обліку як різниця облікових оцінок майна і зобов'язань, не дозволяє повною мірою відобразити його сутність – здатність генерувати цінність.

Унаслідок впровадження інтегрованої звітності традиційне поняття «фінансові результати діяльності» може трансформуватися в нові за

економічним змістом і обліковим наповненням фінансові результати діяльності, промислові, інтелектуальні, людські, соціальні та комунікативні, природні результати діяльності. Причому, деякі з них будуть характеризувати не лише грошові одиниці виміру, а й натуральні показники та якісні описи.

Суб'єктом господарювання можуть використовуватися не всі види капіталу. Для об'єктивного визначення фінансових результатів аграрних підприємств та ефективного управління варто визначити економічний зміст його капіталу, зокрема, зміст капіталу аграрних підприємств – це основні фонди, кліматичні умови та робоча сила, відповідно види капіталу в інтегрованій звітності будуть наступні – промисловий капітал, природній капітал та людський капітал [40].

Розкриттю економіко-організаційного змісту нових об'єктів обліку присвячено роботи Л.В. Нападовської, С.Ф. Легенчука, Ю.А. Кузьмінського, С.В. Свірко, В.Є. Мниха та інших науковців.

Подальших досліджень потребують інформативність облікової звітності на засадах уніфікованості показників (у першу чергу, показників фінансового результату), передбачення більшої самостійності суб'єктів щодо формування звітних даних залежно від реальних потреб управління.

Узагальнення пропозицій вітчизняних і зарубіжних науковців щодо вдосконалення методології та організації облікових даних на звітну дату дозволяють зробити такі висновки:

1. У перспективі, після переходу від фінансової звітності до інтегрованої, модель формування останньої має змінитися. Вона буде являти собою похідну від інформації, що формується для внутрішніх користувачів, зміст якої дозволить задовольнити потреби будь-яких зовнішніх користувачів.

2. При розробці змісту інтегрованої звітності доцільно посилити аналітичний аспект. Інтегрована звітність має забезпечити не лише оцінку фінансових результатів суб'єкта господарювання, поточного стану його

діяльності, а й можливість проведення контролю та прогнозування роботи організації в майбутньому.

3. Необхідно переглянути зміст МСФЗ, переорієнтувати їх відповідно до потреб і завдань, що стоять перед інтегрованою звітністю, наблизити принципи, які закладені в МСФЗ, до принципів сталого розвитку. Щодо організації облікового процесу, то очевидно, що в процесі формування інтегрованої звітності зміниться роль облікової служби.

Якщо на даний час предметом діяльності бухгалтерії є підготовка фінансової звітності, то в майбутньому до бухгалтерії має перейти ще і функція координатора всієї роботи щодо створення інтегрованої звітності. Еволюція звітності неминуче призведе до необхідності виходу облікової служби за межі своєї сьогодишньої компетенції.

Досить реальним стає практичне втілення ідеї щодо скорочення строків формування та подання фінансової й інтегрованої звітності. Вирішення зазначеної проблеми вимагає від облікової науки і практики як визначення оптимального обсягу оперативної інформації, так і розробки та впровадження відповідних програмних продуктів, перегляду облікової політики, враховуючи режим формування і порядок руху первинних облікових документів.

Зміст інформації, яку передбачається внести в інтегровану звітність, спричинить певне реформування системи підготовки бухгалтерських кадрів, враховуючи посилення ролі, місця і ступеня відповідальності професійних об'єднань. Бухгалтерські служби суб'єктів господарської діяльності та їх професійні об'єднання спільно з адміністраціями (радами директорів) мають забезпечити швидкий перехід до формування інтегрованої звітності як обов'язкового елемента сталого розвитку [40].

Досягнення цієї мети неможливе без якісного підвищення рівня професійної кваліфікації фахівців бухгалтерських служб, освоєння ними нових вимог і правил щодо формування інтегрованої звітності.

1.3. Проблемні питання обліково-аналітичного забезпечення менеджменту аграрних підприємств

У нинішній час просто обліковувати господарські процеси недостатньо. Важливо, щоб облік виконував не лише традиційні інформаційні, аналітичні та контрольні функції, а й забезпечував можливість проведення перспективного планування для досягнення стратегічних цілей, злагоджену роботу усіх рівнів управління та їх взаємозв'язку з виробництвом.

Усі проблеми, які прямо та опосередковано гальмують використання обліку в системі менеджменту, – це:

- 1) історичні та категоріальні;
- 2) методологічні;
- 3) організаційно-правові чинники;
- 4) традиційність структури управління підприємством (цехова);
- 5) недосконалість розподілу обов'язків між підрозділами (службами) або окремими посадами;
- 6) недосконалість структури адміністрування та низька частка відповідних витрат.

Історично склалось, що бухгалтерська служба на підприємстві має займатись суто реєстрацією господарських операцій, складати фінансову звітність, а економічна служба (або економіст) – аналізувати, здійснювати розрахунки резервів виробництва та планувати діяльність [68]. За контроль внутрішньогосподарської діяльності відповідають ревізійна чи інвентаризаційна комісії, а в окремих випадках – підрозділ внутрішнього аудиту.

Усі ці функції спроможний поєднати лише управлінський облік. Саме він є інформаційною складовою системи управління підприємством, яка забезпечує керівництво економічною інформацією для прийняття рішень

щодо ефективного функціонування в умовах обмежувальних виробничих ресурсів та ринкових факторів.

Проблеми категоріального плану пов'язані з тим, що управлінський облік є відносно автономною обліково-аналітичною системою. Попри наявність спільних завдань чи інформаційного забезпечення з іншими видами бухгалтерського чи господарського обліку, він має власні функції, методи та об'єкти досліджень, сферу застосування. Тому не варто його ототожнювати з виробничим чи стратегічним обліком. Вважаємо, що применшення ролі управлінського обліку є помилкою, адже саме він належить до тих потужних інструментів, які визначають ефективність системи менеджменту.

Проблеми методологічного характеру пов'язані з необхідністю напрацювання додаткових облікових положень (стандартів) щодо організації, принципів та методики ведення управлінського обліку. Крім закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [18], немає жодного стандарту, який би регламентував ці питання. До того ж, внутрішньогосподарський облік є виключно добровільною справою.

Суб'єкти агробізнесу, які належать до категорії малих, не потребують складної системи управління (фермерські господарства, агрофірми). Вони організують облік, делегувавши відповідні функції головному бухгалтеру. У таких умовах успіх підприємницької справи залежить від професійних якостей, рівня досвідченості та, більшою мірою, від досвіду та інтуїції фермера, а не від необхідності системного аналізу прогнозування діяльності, чого не здійснюють взагалі.

Лише великі товаровиробники характеризуються складною структурою управління з великою кількістю структурних підрозділів (бригад, цехів, окремих відділень). У них організовано планово-економічний відділ, маркетингову службу та відділи матеріально-технічного постачання. Крім центральної бухгалтерії, такі підприємства створюють бухгалтерії на місцях, або ці функції делегуються окремим обліковцям. Така організація обліково-

економічної роботи дозволяє перерозподілити обов'язки, передати частину суто облікових завдань на нижчі підрозділи, а більше уваги зосередити на побудові управлінського обліку для формування додаткового від фінансового обліку потоку економічної інформації. Це можна розглядати як передумови повноцінного функціонування управлінського обліку.

Серед усіх варіантів ведення бухгалтерського обліку, визначених законодавчо, внутрішньогосподарський облік через його конфіденційний характер не може вестись стороннім бухгалтером (підприємцем, який здійснює свою діяльність без створення юридичної особи) та аудиторською фірмою на договірних засадах.

Підприємствам надано право самостійно розробляти систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій, а тому більшість з них для побудови облікової системи виходять з того, що є обов'язковим із позицій фінансової, статистичної звітності.

Зазвичай, в наказах аграрних підприємств, якими регламентовано облікову політику, не передбачено регулювання організації внутрішньогосподарського обліку та внутрішню звітність. До того ж, розроблені графіки документообігу стосуються виключно первинної документації, але не спеціально розроблених форм внутрішньої звітності.

Традиційно склалось, що для управління аграрним підприємством вибирають цехову структуру, коли перерозподіляють відповідальних залежно від галузей (рослинництво, тваринництво, допоміжні та промислові виробництва).

Більш виправданим, є не галузевий, а функціональний підхід управління – виділення відповідальних за процеси постачання, виробництва та реалізації. Саме з цим пов'язана необхідність подолання існуючого нині недосконалого розподілу обов'язків між підрозділами (службами) чи окремими посадами.

Поряд із конфіденційністю даних управлінського обліку потрібно захищати від розголошення ще й інформацію щодо обліку запасів, їх постачальників, витрат на виробництво та збут продукції, доходів, основних покупців і результатів від реалізації. Вирішення такого завдання можливе за умови використання окремих підходів до побудови Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій, у структурі якого доцільно виділити окремий клас рахунків, призначених для ведення управлінського обліку.

Прикладом може слугувати План рахунків бухгалтерського обліку для банківських установ, у будові якого виділено окремий клас 8 «Управлінський облік», структура якого самостійно розробляється кожним банком окремо залежно від потреб, причому рахунки цього класу не кореспондують із рахунками інших класів, завдяки чому створюється інформаційний бар'єр та захищеність облікових даних.

Стримувальним фактором використання управлінського обліку є недосконалість методів класифікації витрат. В основі побудови національної системи калькулювання лежать принципи абсорбшен-костинг, тоді як у провідних країнах світу – директ-костинг та його сучасний варіант верібл-костинг. Недостатньо уваги приділяється впровадженню у практику стандарт-костингу.

На сьогодні особливо підвищені вимоги ставляться до фахівців із питань обліку і аудиту, оскільки вони мають вирішувати обліково-аналітичні проблеми. Перш за все, спеціаліст з питань обліку і фінансів має знати технологію виробництва, володіти методами економічного аналізу. Це дозволить бухгалтеру-аналітику виявляти внутрішньогосподарські резерви, належно виконувати техніко-економічні розрахунки, пов'язані з аналізом і обґрунтуванням раціональної поведінки підприємства в сучасних умовах господарювання, а також розробляти альтернативні моделі розвитку підприємства.

Можливо розробити ряд положень та дієвих кроків, вирішення яких дозволять створити передумови для повноцінного функціонування системи управлінського обліку:

1) розробка загальних засад та принципів щодо його ведення на державному рівні (у вигляді окремого стандарту обліку чи рекомендацій) та напрацювання змін до діючого Плану рахунків з метою виділення в останньому класу рахунків управлінського обліку);

2) належна фахова підготовка спеціалістів з обліку і аудиту, здатних займатись аналітичною роботою;

3) чіткий перерозподіл відповідальності за результати господарювання між структурними підрозділами не за галузевим (цеховим) підходом, а за функціональним призначенням, тобто виділення відповідальних за процеси постачання, виробництва та реалізації;

4) розробка форм внутрішньогосподарської звітності, перегляд наказів про облікову політику та графіків документообороту із обов'язковою регламентацією рівнів відповідальності за формування економічної інформації;

5) впровадження в облікову практику підприємств методів обліку витрат та їх класифікацій, які забезпечать розширення аналітичних можливостей за аналізу господарської діяльності та прийняття обґрунтованих рішень.

В своїй діяльності підприємства при формуванні структури активів підприємства для забезпечення ними фінансово-господарської діяльності підприємство стикається з комплексом ризиків. Особливо гостро відчутними є ризики втрати ліквідності, зниження ефективності роботи, кредитний, а для підприємств-імпортерів сировини – валютний.

Ризик зниження ліквідності пов'язаний зі зниженням обсягів і частки в балансі підприємства високоліквідних активів (грошових коштів та їхніх еквівалентів, засобів у розрахунках). Водночас надмірне зростання

дебіторської заборгованості, особливо невиправданої, призводить до втрати ліквідності і навіть зупинки діяльності.

З ризиком зниження ефективності (прибутковості) діяльності підприємство стикається при недостатності коштів та недостатності виробничих запасів. Нестача грошових коштів для ведення поточної діяльності на випадок непередбачених обставин пов'язана з ризиком переривання виробничого процесу.

Підприємство повинно мати достатньо сировини і матеріалів для виробничих потреб, готової продукції для виконання контрактів. Водночас надлишок поточних активів не генерує прибутку, внаслідок інфляції частина вартості монетарної складової втрачається, зайві запаси потребують витрат, пов'язаних з їхнім зберіганням, оборотні активи зазнають безповоротних витрат через природній убуток, недобросовісність персоналу та партнерів. Внаслідок цього погіршуються показники обертання капіталу, забезпеченості діяльності власним оборотним капіталом, послаблюється фінансова стійкість підприємства.

Завдання аналізу полягає у пошуку компромісу між прибутковістю та ліквідністю. Для цього необхідно здійснити детальний аналіз розділів та статей активу балансу, оптимізувати розмір та структуру поточних активів для забезпечення довгострокової виробничої та ефективної фінансової діяльності.

На наступному етапі аналізу доцільно здійснити оцінку зміни обсягу, складу та структури джерел коштів формування майна підприємств загалом та в розрізі груп, з позицій зміни частки в складі цих джерел власних коштів (капіталу), в тому числі власних оборотних коштів і залучених в оборот сторонніх коштів (зобов'язань підприємства). Залежно від мети та завдань такий аналіз здійснюють з різним рівнем деталізації, акцентуючи увагу на певних складових капіталу, які найбільшою мірою цікавлять аналітика з точки зору аналізу.

Дія здійснення загальної оцінки джерел засобів у складі пасиву виділяють такі групи:

- Власний капітал.
- Прирівняний до власного капіталу.
- Позичені кошти (зобов'язання) підприємства.

За основу цього поділу взято ознаку власності й тривалості надання у розпорядження підприємства [55].

Висновки до розділу 1

1. Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємств відіграє велику роль у забезпеченні прийняття ефективних управлінських рішень, проте в сучасних умовах господарювання вимоги і критерії до інформаційної бази обліково-аналітичної системи істотно змінюються у зв'язку із зростанням корисності економічної інформації, якісних змін у формах внутрішньої звітності, відборі оптимального переліку показників первинної звітності та розрахункових показників економічної ефективності функціонування підприємств.

2. Зростання вимог до кількісних і якісних характеристик інформаційної бази менеджменту спонукають до перегляду кваліфікаційних характеристик працівників обліково-аналітичних та економічних служб підприємств.

3. Обліково-аналітичне забезпечення як компонент інформаційного забезпечення управління підприємством дає змогу розв'язувати функціональні завдання управління, забезпечуючи керівництво повною та достовірною інформацією про господарські процеси та зв'язки із зовнішнім середовищем.

4. Управлінський облік є передумовою для ефективно функціонуючої системи менеджменту, гарантією стабільної роботи суб'єктів господарювання.

5. Розвиток управлінського обліку на сьогодні проходить непослідовно, зокрема характеризується повільним впровадженням у практику вітчизняних аграрних підприємств.

6. Необхідно розглянути можливість законодавчого визначення головних правил ведення управлінського обліку та здійснити ряд конкретних організаційних заходів з розбудови облікової системи аграрних підприємств.

7. Інформативність облікової звітності на даний час потребує удосконалення на засадах: розширення інформативності даних (як за одиницями виміру, так і за змістовним їх наповненням), уніфікованості показників (у першу чергу, показників доходів і витрат), надання суб'єкту більшої самостійності щодо формування звітних даних залежно від реальних потреб управління.

8. Створення інтегрованих форм звітності дозволить: посилити аналітичний аспект обліку як похідну від інформації, що формується для внутрішніх користувачів; наблизити принципи, які закладені в МСФЗ, до принципів сталого розвитку з урахуванням соціально-економічних потреб і можливостей.

9. Різка зміна облікових концепцій вимагає злагодженої, глибокої та наполегливої роботи світового наукового співтовариства, адже від цього залежить ефективне існування великого бізнесу, а отже – збалансований та поступальний суспільний розвиток.

РОЗДІЛ 2.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Необоротні активи як об'єкт управління

Економічний розвиток потребує принципово нових підходів до управління необоротними активами. Стан та ефективність використання необоротних активів визначають конкурентні позиції підприємства на ринку, а їх склад і структура його можливості відносно виробничого процесу.

Необоротні активи, займаючи значну питому вагу в структурі активів підприємства, відіграють ключову роль в забезпеченні успішності діяльності господарюючого суб'єкта. Реалізація політики, спрямованої на їх нарощування та оновлення, забезпечує підвищення рівня механізації технологічних процесів і продуктивності праці персоналу.

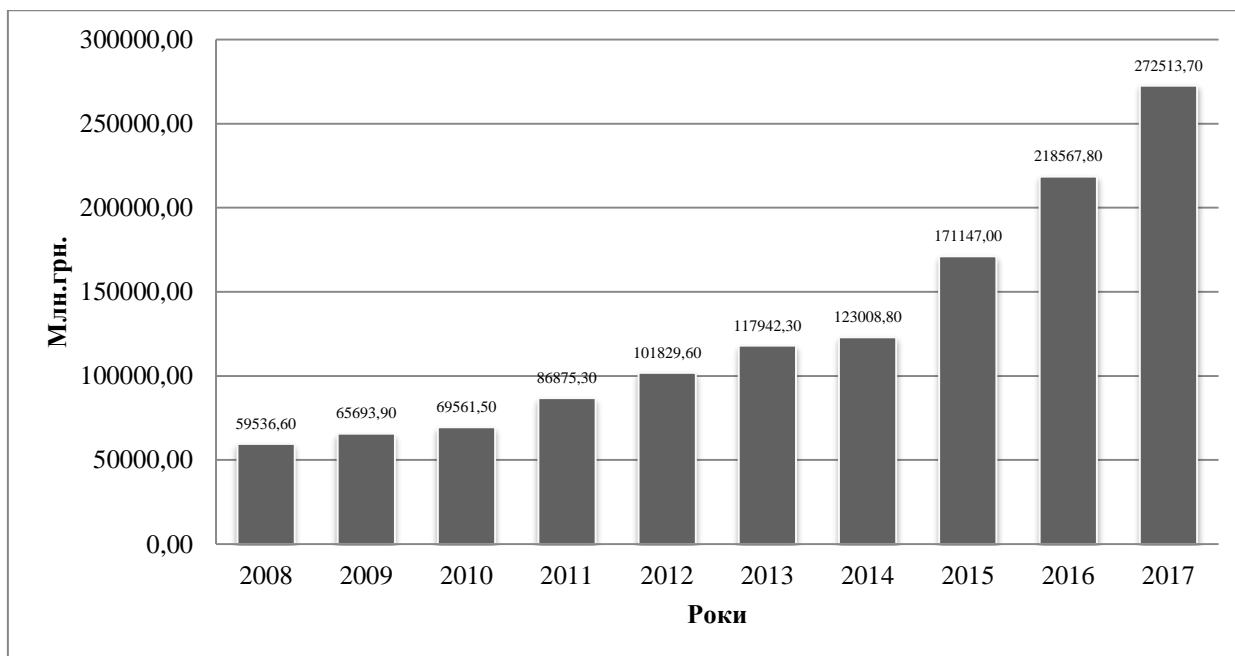

Рис. 2.1. Вартість необоротних активів аграрних підприємств за даними Державної служби статистики України

Сьогодні в аграрних підприємствах склалася несприятлива ситуація щодо рівня технічного забезпечення виробничого процесу та ефективності використання засобів праці. Це пов'язано передусім із високим рівнем фізичного та морального зносу, що обумовлює нагальну потребу в їх оновленні та модернізації.

З рисунка 2.1 видно, що вартість необоротних активів аграрних підприємств в період 2008-2017 рр. зростає. Зокрема, в період з 2008 року до 2015 року спостерігається поступове зростання, однак з 2015 року спостерігається стрімкий ріст вартості. Це зумовлено різким зростанням вартості основних засобів, починаючи з 2015 року, зокрема, станом на 2014 рік залишкова вартість основних засобів становила 87 659,2 млн. грн., а вже в 2015 році – 106 332,6 млн. грн., в 2016 році – 146 363,6 млн. грн., в 2017 році – 184 137,9 млн. грн. Через значне зношення основних засобів посилюється технічна та технологічна відсталість підприємств. Відтворення основних засобів на підприємствах може відбуватися за рахунок валових капітальних інвестицій, які будуть спрямовані на створення, придбання та поліпшення основних засобів. Відповідно протягом 2014-2017 рр. стрімко зростає вартість капітальних інвестицій аграрних підприємств, зокрема, в 2017 році вона становить 18 134, 4 млн. грн., в порівнянні до 2014 року – 8 717,8 млн. грн., це на 9 416,6 млн. грн. більше. Також спостерігається різке зростання вартості довгострокових фінансових інвестицій, зокрема, в 2015 році на 24 280 млн. грн., порівняно з 2014 роком. (табл. 2.1.).

Для стабільності виробничо-господарської діяльності підприємств вплив чинників зовнішнього та внутрішнього характеру можна зменшити за рахунок розробки та практичного втілення ефективної системи управління необоротними активами.

Таблиця 2.1.

Необоротні активи аграрних підприємств України у 2014-2017 рр.

(млн. грн.)

Дата	Станом на 31 грудня 2014 р.	Станом на 31 грудня 2015 р.	Станом на 31 грудня 2016 р.	Станом на 31 грудня 2017 р.
Необоротні активи				
Необоротні активи - всього	123008,8	171147,0	218567,8	272513,7
в тому числі:				
Залишкова вартість основних засобів	87659,2	106332,6	146363,6	184137,9
Знос основних засобів	62968,9	78332,8	93051,6	112341,9
Капітальні інвестиції	8717,8	10254,8	13183,2	18134,4
Довгострокові фінансові інвестиції	17054,4	41334,4	42593,1	49813,7
Інші необоротні активи	2454,3	5117,8	7462,3	9910,7

Під управлінням необоротними активами необхідно розуміти процес розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень, а також контроль за їх виконанням щодо формування, використання та відтворення необоротних активів.

При цьому ефективність управлінської системи буде залежати головним чином від якості інформаційної бази, яка є результатом поєднання двох компонентів: зовнішнього та внутрішнього інформаційного забезпечення.

Незважаючи на те, що дані зовнішнього середовища не розкривають кількісно-якісного стану необоротних активів підприємства, інтенсивність та ефективність їх використання, вони мають опосередкований вплив на процес їх формування, використання та відтворення через систему нормативно-правових актів. Крім того, не потрібно недооцінювати інші джерела зовнішнього середовища, до якого відносять макроекономічні показники, результати маркетингових досліджень, тенденції кон'юнктури ринку тощо.

Звичайно, дані отримані із зовнішнього середовища є важливими, але прийняття управлінських рішень стосовно формування та використання необоротних активів підприємства ґрунтується здебільшого на внутрішньому інформаційному забезпеченні, основу якого формують дві функції управління – облік та аналіз. Учені зазначають, що на сучасному етапі економічного розвитку облікова та аналітична інформація є найважливішим елементом системи управління господарською діяльністю, яка покликана створювати умови для досягнення корпоративних цілей і завдань, що використовуються на різних рівнях управління підприємством.

Під обліково-аналітичним забезпеченням управління необоротними активами необхідно розглядати процес поєднання даних, що формуються бухгалтерським обліком та економічним аналізом з метою надання належної інформації для прийняття управлінських рішень, спрямованих на ефективне використання виробничого потенціалу підприємства. Формування ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами підприємства передбачає послідовне виконання таких завдань:

- 1) забезпечення повноти та своєчасності відображення в обліковій системі підприємства операцій з формування, використання та відтворення необоротних активів;
- 2) визначення системи аналітичних показників для оцінки стану, інтенсивності та ефективності використання необоротних активів підприємства;
- 3) формування механізму систематизації та узагальнення, необхідної для потреб управління необоротними активами підприємства, даних бухгалтерського обліку та методики їх наступної трансформації в аналітичну інформацію;
- 4) розробка та апробація заходів, спрямованих на підвищення рівня ефективності використання необоротних активів, а також порядку здійснення контролю за їх виконанням.

Для формування ефективної системи обліково-аналітичного забезпечення управління необоротними активами підприємства необхідно достеменно з'ясувати порядок реєстрації, узагальнення та представлення менеджерам інформації щодо діяльності підприємства для підготовки та обґрунтування ними управлінських рішень.

Основою інформаційної бази управління необоротними активами підприємства є дані бухгалтерського обліку, на підставі яких здійснюється аналіз стану та ефективності їх використання. Облікова система є першоджерелом створення інформаційного поля для реалізації усіх інших функцій управління. Дані бухгалтерського обліку, що використовуються в процесі прийняття управлінських рішень, представлені звітною інформацією, а також відомостями за аналітичними та синтетичними рахунками, на яких акумулюється інформація про основні засоби підприємства.

Основний масив інформації в системі обліково-аналітичного забезпечення управління основними засобами формує бухгалтерський облік, який, як вважає М. Кужельний, є основою, ядром інформаційного забезпечення, у його системі формується біля 80% усього обсягу інформації про діяльність підприємства [23].

Крім бухгалтерського обліку для підприємства також важливим є економічний аналіз, за допомогою якого осмислюється інформація про факти господарського життя, на його основі розробляються та обґрунтовуються управлінські рішення. За допомогою інструментів економічного аналізу облікова інформація трансформується в аналітичну. В процесі проведення аналізу стану та ефективності використання основних засобів застосовується увесь арсенал методичних прийомів, однак найбільш поширеним та інформаційно містким є коефіцієнтний аналіз, який на основі розрахунку співвідношення абсолютних величин, характеризує різні аспекти формування, використання та відтворення основних засобів підприємства (табл. 2.2).

Розрахунок наведеної системи аналітичних показників дає змогу:

1) оцінити ступінь забезпеченості підприємства основними засобами за окремими видами машин, механізмів, обладнання, приміщень та місцями їх експлуатації, рівень забезпечення планових потреб у засобах виробництва, виявити резерви підвищення ефективності використання основних засобів на основі оптимізації їхньої структури;

2) визначити зміни у складі та структурі основних засобів внаслідок придбання, створення, реалізації, ліквідації та оновлення основних виробничих фондів та оцінити їх технічний стан;

3) визначити рівень інтенсивності використання засобів виробництва та виявити резерви підвищення ефективності їх використання;

4) оцінити рівень використання виробничої потужності підприємства та його вплив на кінцеві результати фінансово-господарської діяльності підприємства;

5) визначити рівень екстенсивності та інтенсивності завантаження обладнання; оцінити ступінь залучення обладнання у виробництво та ступінь використання часу роботи обладнання [46].

Для прийняття стратегічних та оперативних рішень щодо основних засобів потрібна повна, зрозуміла та достовірна інформація про наявність та рух основних засобів, їх технічний стан, витрати на формування та ефективність використання. Проведення аналітичних досліджень має бути орієнтовано на досягнення необхідних даних, використання яких при реалізації управлінських рішень помітно знижує ризик невизначеності. Для прийняття правильних і швидких рішень менеджерами потрібно високоякісні показники інформації. На думку О. Брадула, аналіз є «головним інформаційно утворюючим елементом системи управління» [6].

Сучасний стан аналітичного забезпечення далеко не повною мірою відповідає вимогам ефективного менеджменту. Аналіз здебільшого є ретроспективним, увесь арсенал методичних засобів і прийомів спрямовується на встановлення причин та наслідків минулих подій, тоді як функція передбачення розвинена недостатньо. Аналітично-дослідницький

процес має бути націлений не тільки на оцінку й декларування сучасного стану та ефективності використання необоротних активів як результату раніше прийнятих рішень, а бути перспективним, стратегічно орієнтованим, спрямованим на розробку рекомендацій і пошук оптимальних рішень в умовах мінливої соціально-економічної ситуації [46].

Дослідники виділяють низку проблемних аспектів в організації та проведенні аналітичних робіт, а саме:

- 1) викривлення інформаційного забезпечення економічного аналізу;
- 2) несистематичне проведення економічного аналізу і недостатня кваліфікація фахівців;
- 3) незрозумілість отриманих у процесі дослідження результатів через недостатність методичних матеріалів та невикористання інформаційних технологій при здійсненні аналізу;
- 4) відсутність проведення економічного аналізу за різними напрямками;
- 5) неврахування нових аналітичних об'єктів для його повноцінного здійснення [46].

Сучасний стан аналітичної роботи на аграрних підприємствах вказує на її недосконалість як на організаційному, так і на методичному та технічному рівнях. На підприємствах в більшості випадках взагалі відсутні підрозділи та штатні посади, які б займалися аналітичною обробкою даних (облікових, статистичних, планових тощо) для забезпечення інформаційних запитів управлінського персоналу. Функціональні обов'язки аналітиків часто покладаються на працівників планово-економічного відділу, бухгалтера або інших службовців, які не мають спеціальної освіти. Поза будь-яким сумнівом непрофесійність підходу до організації й проведення аналітичної роботи позначаються на інформаційній цінності вихідних аналітичних даних [46].

Система аналітичних показників для оцінки стану та ефективності використання основних засобів

Система аналітичних показників для оцінки стану та ефективності використання основних засобів	
Показники, що характеризують наявність, динаміку та структуру основних засобів	
для оцінки наявності, динаміки та структури основних засобів: -абсолютні показники (кількість та вартість основних засобів за окремими їх видами та місцями експлуатації); -відносні показники (показники структури, показники динаміки, відносний показник виконання плану, відносні величини порівняння)	для оцінки забезпеченості підприємства основними засобами: -кількість основних засобів та їх вартість за окремими видами; -рівень забезпеченості основними засобами за окремими їх видами відповідно до планових потреб; -коефіцієнт загальної фондоозброєності праці; -коефіцієнт технічної озброєності праці; -коефіцієнт вартості основних засобів в активах підприємства
Показники руху та технічного стану основних засобів	
для оцінки руху основних засобів: -коефіцієнт оновлення основних засобів; -коефіцієнт надходження (оновлення) основних засобів; -термін оновлення основних засобів; -коефіцієнт вибуття основних засобів; -коефіцієнт вибуття (ліквідація) основних засобів; -коефіцієнт заміщення; -коефіцієнт приросту основних засобів	для оцінки технічного стану основних засобів: -коефіцієнт зносу основних засобів; -середній вік основних засобів (устаткування); -коефіцієнт придатності основних засобів
Показники інтенсивності та ефективності використання основних засобів	Показники використання виробничої потужності підприємства
-рентабельність основних засобів; -фондовіддача основних засобів; -фондовіддача активної частини основних засобів; -фондомісткість; -відносна економія основного капіталу	-коефіцієнт використання виробничої потужності; -коефіцієнт інтенсивного завантаження виробничої потужності; -коефіцієнт екстенсивного завантаження виробничої потужності
Показники використання технологічного обладнання	
для оцінки ступеня залучення обладнання у виробництво: -коефіцієнт використання наявного обладнання; -коефіцієнт використання парку встановленого обладнання	для оцінки ступеня екстенсивності завантаження обладнання: -календарний, режимний, можливий, плановий, фактичний фонди часу; -коефіцієнт екстенсивного використання обладнання
для оцінки ступеня використання часу роботи обладнання: -коефіцієнти використання календарного, режимного, планового, можливого фондів часу	для оцінки ступеня інтенсивності завантаження обладнання: -коефіцієнт інтенсивності завантаження обладнання; -коефіцієнт інтегрального завантаження обладнання

Недосконалість організаційно-методичних засад аналізу стану та ефективності використання необоротних активів можна пояснити нерозумінням важливості аналітичного забезпечення при прийнятті управлінських рішень, а також додатковими витратами на утримання висококваліфікованих спеціалістів, необхідних для проведення непростих і водночас важливих досліджень.

Основою для проведення аналітичних розрахунків є достовірне обліково-інформаційне забезпечення, яке представляється через систему науково опрацьованих, структурованих відомостей про факти господарського життя підприємства. За оцінками вчених, в інформаційному забезпеченні економічного аналізу головну роль відіграє саме бухгалтерський облік. Близько 70% всієї економічної інформації для проведення аналітичних досліджень генерується обліковою системою підприємства [46].

Інформаційне забезпечення управління необоротними активами підприємства повинно охоплювати облікову й аналітичну системи, поєднання яких необхідне для прийняття управлінських рішень, спрямоване на їхнє ефективне використання.

Розробка механізму формування інформаційного забезпечення управління сприятиме формуванню своєчасних та достовірних відомостей про стан та ефективність використання основних засобів підприємства через чіткий розподіл функціональних обов'язків між структурними підрозділами та працівниками підприємства, що у свою чергу забезпечить оперативність та дієвість прийнятих управлінських рішень. Лише за такої ситуації підприємство здатне буде забезпечувати достатній рівень прибутковості та рентабельності капіталу, реалізовувати тактичні та стратегічні цілі діяльності, а також бути конкурентоспроможним в умовах ринкової економіки [46].

2.2. Обліково-аналітичне забезпечення управління запасами

Одним із найбільш дорогих активів більшості компаній є запаси, які складають до 40 % від загального інвестованого капіталу, тому ефективне управління ним дозволяє зменшити витрати підприємства, пов'язані з їх надлишком чи недостатчею.

Ефективна організація обліку запасів на підприємстві залежить не тільки від раціонального вибору партнерів щодо постачання необхідних обсягів ТМЦ, а й ефективної організації обліку розрахунків з ними в розрізі етапів їх здійснення. Тому, важливими питаннями управління запасами на підприємстві є побудова раціональної системи, яка враховує методи управління ТМЦ, кількісні та якісні критерії при виборі партнерів щодо постачання необхідних обсягів запасів, оптимізація розрахункових операцій. [72].

Так як запаси це необхідна складова процесу виробництва, тому необхідно здійснювати управління ними, для досягнення ефективності виробничої діяльності в цілому. Тому в сучасних умовах господарювання необхідно враховувати та систематизувати критерії вибору партнерів, раціональної схеми «формування потреби – вибір постачальників» та забезпечити раціональну організацію обліку розрахунків з постачальниками задля зниження значних втрат фінансових ресурсів та уникнення збоїв у постачанні запасів, що негативно впливає на виробничий процес підприємств [43].

Застосування логістичних методів дозволяє покращити ефективність організації і управління потоками сировини, матеріалів і готової продукції і відповідними їм інформаційними та фінансовими потоками в загальній системі функціонування підприємства. Як відомо, ефективність діяльності суб'єкта господарювання як економічний показник визначається на основі двох параметрів, складових ефективності – загального результату його діяльності (зазвичай, прибутку) та сукупних витрат. Таким чином,

мінімальне значення сукупних закупівельних витрат є комплексним пріоритетним критерієм оптимального управління постачанням для підприємства.

Найважливішими складовими логістичних витрат є транспортно-заготівельні витрати, а також витрати на формування та зберігання запасів. Якщо виконавці логістичних операцій і функцій не є складовими елементами підприємства, то логістичні витрати таких операцій є платнею за послуги спеціалізованим організаціям, які здійснюють складування, транспортування, експедицію, вантажопереробку і інші подібні дії як основну діяльність. Аналіз структури логістичних витрат у розвинених країнах свідчить, що найбільшу частку в них займають витрати на управління запасами (20–40%), транспортні витрати (15–35 %), витрати на адміністративно-управлінські функції (9–14 %) [66].

Управління запасами потребує визначення операційних цілей, яке передбачає:

- 1) планування потреби в запасах,
- 2) організацію роботи складських працівників,
- 3) розстановку і налагодження взаємодії працівників,
- 4) їх мотивацію шляхом створення оптимальних умов праці та відпочинку,
- 5) виплати належної заробітної плати та премій, налагодження зв'язків із постачальниками і споживачами, контроль виконання замовлень та утримання запасів на підприємстві, просування запасів логістичним ланцюгом з метою задоволення потреб виробництва і споживачів готової продукції за оптимальних логістичних витрат.

У теорії і на практиці велика увага приділяється таким методам управління оборотним капіталом, а саме запасам, як: нормування, оптимізація та ABC-метод, а також інтегрованих систем управління запасами, в яких застосовуються такі методи управління.

Інтегрована система управління запасами допомагає у вирішенні питання управління запасами шляхом розгляду статичного та динамічного стану матеріальних ресурсів у сукупності. На відміну від традиційного підходу, системний підхід дозволяє побачити запаси як комплекс взаємопов'язаних підсистем, виявити взаємозв'язки між цими підсистемами.

Для управління запасами на підприємстві визначення стратегії управління запасами та вибір системи передбачає використання системи управління запасами:

- MRP, DRP, ERP, LRP;
- JIT, KANBAN та OPT;
- управління запасами на базі теорії обмежень;
- система управління запасами з фіксованим розміром замовлення;
- система управління запасами з встановленою періодичністю

поповнення запасів.

Характерними рисами систем управління запасами є забезпечення гнучкості виробництва шляхом створення страхових резервів та здійснення закупівель великими партіями. Так, наприклад, система ERP забезпечує обмін інформацією за межами підприємства, проектується для конкретної галузі виробництва, дозволяє обирати користувачам самостійно рівень функціональності та доступності інформації в межах усього ланцюга постачання. Основним недолік систем ERP – їх висока вартість та перебудова бізнесу шляхом створення процесного підходу. До основних переваг належать створення програмного забезпечення для здійснення основних операцій підприємства та створення єдиної бази даних, що допомагає створити високоякісне обслуговування клієнтів, прискорити оборотність запасів, здійснювати облік запасів з високою точністю.

Система KANBAN не має остаточного плану-графіку виробництва, побудована на горизонтальних зв'язках вздовж усього технологічного ланцюга та передбачає отримання необхідної продукції згідно з поточною

потребою зі складу чи попередньої ділянки шляхом застосування карток «kanban», що сприяє усуненню «вузьких місць» [25].

Урахування особливостей виробничої діяльності на підприємстві дозволяє конкретизувати фактори логістичного ланцюга як окремого функціонального процесу, що дає можливість прийняття оперативних та стратегічних рішень про ефективність постачання запасів чи налагодження виробництва власними силами, враховуючи наявність кадрового забезпечення та використання відповідних вільних активів. Разом з тим, висока вартість впровадження та обслуговування логістичних систем для малих підприємств потребує використання певних їх елементів у забезпеченні управління запасами. Так, нормування або бюджетування, ABC-метод, метод оптимізації дозволяє визначити коло тих найбільш цінних запасів, які потребують прийняття оперативних управлінських рішень та контролю за їх збереженням та рухом. Використання нормування виробничих запасів на підприємстві є одним із способів контролю за ефективним використанням товарно-матеріальних цінностей, але потребує постійного перегляду норм і нормативів.

На кожному підприємстві склад і структура оборотних активів є різними і залежать від типу виробництва, складу витрат на виробництво продукції, що виготовляється, матеріально-технічного постачання тощо. В економічній літературі розглядаються такі методи нормування запасів: евристичний, техніко-економічних розрахунків, економіко-статистичний та економіко-математичний.

Метод економіко-статистичного розрахунку є найбільш простим, бо базується на інформації про фактичний розмір товарних запасів та обсягу товарообороту. Тим не менш, використання комп'ютерної техніки та інформаційних технологій дозволяє використовувати економіко-математичні методи, які дозволяють автоматизувати процес прийняття управлінських рішень та реагувати на зміну кон'юнктури ринку.

Методи нормування можуть бути використані лише для управління тією частиною оборотного капіталу підприємства, яка нормується, тобто для оборотних виробничих запасів, готової продукції на складі, а також відвантаженої продукції. Оскільки нормування оборотного капіталу аграрних підприємств означає визначення потреби в оборотних ресурсах і залежить від різних факторів, то постає необхідність виокремлення тієї групи запасів, до якої застосовується цей метод. Виділення такої групи можливо з використанням АВС-методу.

АВС-метод, згідно з яким всю номенклатуру запасів, використовуваних на виробництві, залежно від їх цінності, поділяють на 3 категорії:

1) група А – запаси, які є найціннішими з погляду їх вартості, але в натуральному вираженні використовуються в малих кількостях (у зарубіжній практиці ці види сировини (матеріалів) займають 50 % у загальній структурі витрат на виробництво продукції);

2) група В – запаси із середньою вартістю і середньою частотою їх використання у виробничому процесі (частка цієї групи сировини перевищує 25 % закупівель);

3) група С містить різноманітний асортимент запасів, які одночасно є незначними з погляду їх вартості у грошовому вираженні.

У процесі управління товарно-матеріальними запасами найбільша увага приділяється сировині групи А, меншою мірою – групам В і С.

Оскільки в структурі собівартості продукції значну питому вагу становлять витрати на сировину та матеріали, то підприємствам доцільно проводити АВС-аналіз цієї складової собівартості продукції.

З метою оптимізації запасів на практиці поряд із цим методом використовують метод XYZ, згідно з яким поділяють сировину (матеріали) на 3 класи залежно від рівномірності їх споживання у виробництві:

1) група Х, для якої характерні висока точність прогнозування та сталий попит;

2) група Y, для якої характерні обмежена точність прогнозування та варіювання обсягів споживання, що мають певні тенденції;

3) група Z, для якої характерні відсутність точного прогнозування та нестабільність споживання.

На основі поєднання ABC- та XYZ-аналізу формується матриця управління виробничими запасами підприємства [72].

У ході управління багатомноменклатурними запасами виникають складнощі, пов'язані з недоцільністю створення моделі для кожного виду запасів, оскільки це призведе до стрімкого зростання витрат на управління запасами, та й навряд чи дасть значне підвищення ефективності управління, а скоріше призводить до зростання його. Також у малих аграрних підприємствах відсутні кваліфікованих працівників із логістики та необхідного програмного забезпечення. Рішенням ситуації є створення єдиної моделі управління багатомноменклатурними запасами. Однак постає питання щодо вибору моделі, оскільки потрібно створити модель управління запасами, які мають різні характеристики.

Однією з найпоширеніших моделей управління запасами в зарубіжних країнах є модель оптимального розміру поставки, в основу якого покладено логістичний підхід. Використання методів управління оптимізації структури оборотних ресурсів ґрунтується на оптимізації розміру запасів підприємства і передбачає: планування закупівель і формування замовлення постачальнику. Оскільки планування ресурсів дозволяє скоротити час випуску продукції, знизити рівень товарно-матеріальних запасів, а також поліпшити зворотний зв'язок зі споживачем при одночасному скороченні адміністративних витрат, то вирішення такого завдання потребує наявності кількісних та якісних даних, що забезпечується аналітичністю бухгалтерського обліку.

Механізм управління запасами повинен бути здатним до гнучкого реагування на зміни попиту на ті чи інші товари або послуги, щоб забезпечити інформацією про необхідні матеріальні ресурси, комплектуючі

вироби або товарні запаси, які відображають особливості операційної діяльності.

Управління запасами орієнтоване на один із елементів логістичного ланцюга – обслуговування споживачів та збут готової продукції дасть можливість більш раціонального підходу до оптимізації ресурсів підприємства та є актуальним механізмом управління, оскільки орієнтоване на одиничне або дрібносерійне виробництво.

Так існує можливість створити з використанням Excel – таблиці груп товарів для аналізу, попередньо визначивши за допомогою ABC- та XYZ-аналізу найбільш характерні групи, з подальшим формуванням кількості замовлення. Обробка у вигляді матеріального звіту формується на підставі даних аналітичного обліку на основі первинної інформації про наявність і рух товарно-матеріальних цінностей на основі таких форм, як акти приймання-передачі, товарно-транспортні накладні, відомості обліку залишку товарів на складі, а також не облікової інформації у вигляді нормативів або страхових резервів товарних запасів визначених за допомогою економіко-статистичного розрахунку.

Для формування потреб в оборотних ресурсах можуть використовуватися такі показники товарного аналізу:

- обсяг продажу за період;
- середньостатистичні продажі за заданою періодичністю;
- підрахунок кількості днів на складі, коли товар був на залишках;
- середній продаж по днях коли товар був на залишку;
- швидкість продажів (ліквідність продажу поточних залишків);
- кількість продажів за період;
- кількість періодів продажів (за період звіту за кожним товаром – вважаються тільки ті періоди коли товар продавався);
- обсяг закупівель за період звіту;
- поточні залишки, резерви, замовлення постачальникам, замовлення покупців;

- аналіз точки замовлення (мінімальний товарний запас);
- розрахунок плану продажів;
- розрахунок рекомендованого замовлення (розраховується від середньостатистичних продажів з урахуванням поточного стану вільних залишків та існуючих замовлень);
- розрахунок ваги, обсягу планованих закупівель;
- надлишки товару, неліквідний товар.

Орієнтуючись на оптимізацію запасів, не слід забувати що скорочення витрат, пов'язаних зі строками проведення операцій з переміщення, обробки та зберігання значною мірою залежить від репутації обраного постачальника.

Ефективність управління оборотними ресурсами підприємства безпосередньо залежить від надійності обраного постачальника, вимог до стандартів якості, своєчасності надходження. Як наслідок, на багатьох підприємствах запроваджено практику сертифікації постачальників, що дозволяє підприємству досягти відповідності ресурс-постачальник, які забезпечують своєчасність постачання високоякісних оборотних ресурсів. Ефективності такої взаємодії сприяють такі стимули, як: встановлення термінів оплати, гарантованих обсягів закупівель, графіків постачання.

2.3. Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю

В реаліях сьогодення одним з суперечливих і актуальних питань обліку вважається облік дебіторської заборгованості, що пов'язано з проблемою неплатежів. Сучасний фінансовий стан аграрних підприємств України характеризується зростанням дебіторської заборгованості в структурі їх активів, що призводить до уповільнення платіжного обороту. Це пояснюється тим що в ринкових умовах дуже важко забезпечити високий рівень збуту продукції і зробити миттєву оплату. При таких обставинах

особливого значення набуває питання ефективного управління дебіторською заборгованістю з метою підвищення їх платоспроможності та повернення фінансових ресурсів підприємства, вдосконалення бухгалтерського обліку та взаєморозрахунків.

Розрахунки виступають невід'ємною складовою діяльності підприємства, а розрахунки між підприємствами – одна з необхідних складових розширеного відтворення. Розрахунки між підприємствами опосередковують розподіл і перерозподіл суспільного продукту, здійснюють перехід його з товарної форми в грошову, і навпаки.

У ринкових умовах господарювання взаємовідносини між підприємствами мають назву грошових розрахунків. Розрахунки ґрунтуються в процесі виробництва на економічній базі кругообігу коштів. Саме для нормального функціонування всіх ланок підприємства керівництву необхідно мати достовірну інформацію про дебіторську заборгованість в системі розрахунків з покупцями та замовниками.

Розрахунки з дебіторами пов'язані з вхідними та вихідними фінансовими потоками. Стан цих розрахунків у певний момент часу розкривається через суми дебіторської заборгованості на цей момент. В багатьох розвинутих країнах частка дебіторської заборгованості становить близько 20% [74].

Розмір дебіторської заборгованості має тенденцію до збільшення, що супроводжується негативними чинниками:

- 1) уповільнення оборотності капіталу, що супроводжує відволікання коштів з обороту і відповідно стримування інноваційного розвитку підприємства та може призвести до погіршення фінансового стану підприємства;
- 2) тривале неповернення дебіторської заборгованості призводить до обезцінення коштів і тим самим супроводжує інфляцію;
- 3) не погашена вчасно дебіторська заборгованість має істотний вплив на фінансову стабільність підприємства;

4) велика частка дебіторської заборгованості у структурі активів підприємства знижує ліквідність підприємства та підвищує ризик фінансових збитків.

Вивчаючи теоретичні аспекти дебіторської заборгованості було розглянуто ряд тверджень щодо самого поняття «дебіторська заборгованість». Теоретичним підґрунтям для розгляду сутності поняття «дебіторська заборгованість» є наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених економістів. Так, Дубровська Є.В. охарактеризувала проблемні питання щодо сутності поняття «дебіторська заборгованість» [17], Береза С.Л. дослідила проблеми визначення дебіторської заборгованості в обліку [2], Верига Ю.А. і Лищенко О.Г. зосередили увагу на аналізі дебіторської заборгованості [9, 10], Момот Т. охарактеризувала дебіторську заборгованість як об'єкт управління [33].

Наявність дебіторської заборгованості на аграрних підприємствах України – нормальна ознака процесу фінансово-господарської діяльності підприємства, зумовленого самою природою та особливостями його діяльності, проте кожен господарюючий суб'єкт зацікавлений в оптимізації розмірів дебіторської заборгованості. Це зумовлено тим, що скорочення дебіторської заборгованості є резервом зниження потреби підприємства в обігових коштах та прискорення швидкості їх обігу.

Нормативно-правове регулювання щодо обліку дебіторської заборгованості вже давно закладене. Одним з основних нормативно-правових документів, які регламентують відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку є П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

Варто зауважити, те що стосується зарубіжних країн, то не існує окремого міжнародного стандарту, який регламентує питання відображення в обліку дебіторської заборгованості. Облік дебіторської заборгованості здійснюється відповідно до МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» [30], МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [31], МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» [28] та МСБО 39 «Фінансові інструменти:

визнання та оцінка» [29], тобто дебіторська заборгованість відноситься у міжнародній практиці до фінансових активів. При цьому у названих міжнародних стандартах не дається чіткого визначення поняття дебіторської заборгованості. П.9 МСБО 39 зазначає: «позики та дебіторська заборгованість – це непохідні фінансові активи з фіксованими платежами, які підлягають визначенню та не мають котирування на активному ринку». Дане визначення поняття «дебіторська заборгованість» є значно ширшим якщо порівнювати з визначенням наведеним у національних стандартах бухгалтерського обліку.

Надання економічним суб'єктам повної господарської самостійності у виборі ринків збуту продукції, постачальників і підрядників, у пошуку джерел фінансування змушує особливу увагу приділити розрахункам з різними контрагентами, оскільки будь-які розрахунки між підприємствами повинні бути відображені на рахунках бухгалтерського обліку.

Ефективно організований облік дебіторської заборгованості є одним з найбільш складних та дискусійних питань, що повинно сприяти недопущенню прострочення термінів платежу і недоведенню дебіторської заборгованості в статус безнадійної.

Можна визначити наступні проблеми бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості:

- 1) суперечливий характер нормативно-правових документів з обліку дебіторської заборгованості;
- 2) нечітке розмежування видів дебіторської заборгованості;
- 3) непристосованість методів визначення величини резерву сумнівних боргів в обліку, які визначені П(С)БО 10;
- 4) невміле застосування системи внутрішнього контролю обліку дебіторської заборгованості;
- 5) недосконала політика управління дебіторською заборгованістю, адже саме політика управління дебіторською заборгованістю, яка представляє собою частину загальної політики управління оборотними

активами і маркетингової політики підприємства, спрямованої на розширення обсягів реалізації продукції, визначає ефективність роботи підприємства.

Оскільки, основним законодавчим актом, який прямо регулює облік дебіторської заборгованості являється П(С)БО 10, тому перш за все слід зазначити, що у П(С)БО 10 не передбачено чіткого розмежування понять довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей. У даному стандарті не відзначено, що їх облік ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку, поточна заборгованість є оборотним активом, а довгострокова – необоротним.

На нашу думку, потрібно приділити більше уваги і удосконалити класифікацію дебіторської заборгованості, яка дасть можливість здійснювати порівняльний аналіз варіантів розрахунків з дебіторами за різними класифікаційними ознаками.

Інші нормативно-правові документи розглядають дебіторську заборгованість як об'єкт податкового обліку, її відображення в звітності підприємств та надають деякі рекомендації в певних питаннях. Не можна не зазначити, що класифікація дебіторської заборгованості, яка запропонована діючим в Україні Планом рахунків та П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість» є суперечливою та не задовольняє в повному обсязі потреби користувачів при складанні фінансової звітності.

Для вирішення даної проблеми потрібно внести зміни до П(С)БО №10 «Дебіторська заборгованість» стосовно віднесення до поточних активів дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги, внесення змін до Плану рахунків, що діє в Україні, які забезпечать окремий облік довгострокової та поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги.

Багато уваги приділено проблемі, що стосується розмежування понять сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості, що пов'язано безпосередньо з визначенням граничної суми заборгованостей та розрахунку

резерву сумнівних боргів до нормативних документів з якого повинні покриватися суми безнадійних боргів. Величина резерву сумнівних боргів розраховується відповідно до П(С)БО 10.

З введенням у дію Податкового кодексу України податковий облік максимально наблизився до бухгалтерського обліку, але, як показує практика, проблеми їх взаємозв'язку розрахунку резерву сумнівних боргів, протиріч та розбіжностей залишилися і досі. Розрахунок резерву сумнівних боргів має проводитися на підставі середніх статистичних даних.

З метою удосконалення обліку дебіторської заборгованості, необхідно здійснити наступні заходи:

1. Створювати резерв сумнівних боргів та виробити порядок його визначення в обліковій політиці підприємства. Важливим елементом є нарахування резерву сумнівних боргів та його безпосереднього використання з метою покриття безнадійних заборгованостей. Особливу увагу слід приділяти розподілу дебіторської заборгованості на короткострокову, довгострокову та поточну, оцінювати перспективи забезпечення таких заборгованостей з метою уникнення неплатоспроможності покупців і замовників.

2. Своєчасно здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Так, як значне перевищення фактичної дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування. Також впроваджувати в практику управління лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у розрахунку на одного дебітора і періодично переглядати граничні суми.

3. Систематично проводити інвентаризацію заборгованості, враховуючи її важливість і вплив на ліквідність підприємства.

Таким чином, ефективно побудована система взаємовідносин з дебітором через механізм інвентаризації, не дасть втратити контроль над вчасністю та повнотою оплати рахунків, що потребує відповідної організації

роботи зі створення організаційних засад здійснення інвентаризації дебіторської заборгованості [74]. Необхідно також внести зміни до плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції з його використання щодо рахунка 37 «Розрахунки з різними дебіторами». Даний рахунок містить різні види розрахунків із дебіторами, що можна об'єднати в групи, які неоднорідні за природою.

2.4. Управління грошовими коштами як складової монетарних активів

В інтересах власників та інших зацікавлених контрагентів необхідно модернізувати систему бухгалтерського обліку та виокремити підсистему стратегічного обліку, спрямованого на створення відповідного обліково-аналітичного забезпечення для прийняття управлінських рішень і контролю за розвитком підприємства. Потреба виокремлення стратегічного обліку в підсистему бухгалтерського обліку ґрунтується на підставі існуючих відмінностей стратегічного обліку від бухгалтерського, які, в свою чергу, частково продиктовані відмінностями між стратегічним управлінням та управлінням підприємством в традиційному розумінні [26].

При прийнятті стратегічних рішень необхідно аналізувати фактори впливу для прогнозування ситуацій, але, на жаль, облікова інформація характеризує лише наявність та зміни вартості монетарних активів. Зміна валютних курсів та поглиблення інфляційного процесу є найбільш вагомими факторами впливу на зміну вартості монетарних активів, зокрема, грошових коштів.

Згідно Наказу Міністерства фінансів України від 14.07.2014 р. за № 754 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку», зокрема, п.5 П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» передбачено, що операції в іноземній валюті під час

первісного визнання відображаються у валюті звітності шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу на початок дня, дати здійснення операції (дати визнання активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат) [13, 49]. Також з'явилась норма про те, що підприємство за бажанням операції з безготівкових розрахунків в іноземній валюті може відображати у валюті звітності у сумі, визначеній у документах банку, з урахуванням особливостей застосування банком валютного курсу на дату здійснення операції, проте лише за умови, що це не суперечить вимогам податкового і митного законодавства в частині застосування валютного курсу (п. 5 П(С)БО 21).

Визначення курсових різниць за монетарними статтями в іноземній валюті має проводитись на дату балансу, а також на дату здійснення господарської операції в її межах або за всією статтею (відповідно до облікової політики). Для визначення курсових різниць має застосовуватися:

- на дату балансу – валютний курс на кінець дня дати балансу;
- на дату здійснення господарської операції – валютний курс на початок дня дати здійснення операції [24].

Відповідно до змін, підприємство може здійснити перерахунок залишків на кінець дня за монетарними статтями в іноземній валюті, за якими протягом дня здійснювались господарські операції із застосуванням валютного курсу, встановленого на кінець цього дня (п. 8 П(С)БО 21).

Відносно управління монетарними активами з урахуванням впливу інфляційного процесу, слід зазначити, що при прийнятті управлінських рішень обов'язково має враховуватись концепція часової зміни вартості грошей [54].

В світовій обліково-аналітичній практиці відомі декілька підходів щодо врахування в обліку часової зміни вартості грошей, серед них – нехтування інфляцією при обліку, перерахунки пропорційно до стабільної валюти, переоцінювання об'єктів обліку в грошові вимірники однакової купівельної спроможності (метод GPL – General Price Level Accounting або GPP – General

Purchasing Power), переоцінювання об'єктів обліку в теперішню вартість (метод CVA – Current Value Accounting або CCA – Current Cost Accounting) та ін. [10].

В Україні, згідно П(С)БО 22 «Вплив інфляції» передбачено, що всі суб'єкти господарювання, за умови досягнення значення кумулятивного приросту інфляції 100 і більше відсотків підлягають коригуванню із застосуванням коефіцієнта коригування [14]. У частині обліку монетарних активів в П(С)БО 22 зазначено, що монетарні активи, які згідно з угодою між підприємством та іншою стороною підлягають індексації (депозити, облігації тощо), відображаються в балансі в сумі, передбаченій угодою. Показники інших монетарних статей не коригуються. Отже, грошові кошти переоцінці не підлягають [54].

У переважній більшості у світовій практиці використовують два напрямки коригування вартості монетарних активів – інфлювання і дефліювання [26]. Так, у випадку використання фактичної вартості звітного періоду (як це і передбачено в МСБО 29) перераховуються показники звітності попередніх періодів. Подібну практику називають інфлюванням тому, що при її застосуванні необхідно «накласти» на показники звітності попередніх періодів інфляційне зростання. Обернена процедура інфлювання, коли усунення інфляційних перекручень показників досягається шляхом приведення їх до єдиної вартісної оцінки, яка відповідає рівню цін деякого попереднього періоду, тобто застосування фактичної вартості базового періоду в якості основи фінансової звітності, є дефліюванням.

Вибір того чи іншого методу коригування залежить в певній мірі від результатів стратегічного аналізу. Оскільки ж нормативне регулювання методики стратегічного аналізу до тепер відсутнє та кожне підприємство має самостійно визначати інструментарій і методику його проведення [26].

Грошові кошти підприємства характеризуються істотною нерівномірністю надходжень і витрачання, тому, аналіз грошових коштів традиційно розпочинається з аналізу їх змін в часі, у розрізі окремих часових

інтервалів. Наявність тимчасово вільних грошових коштів, так і їх дефіцит мають негативний вплив на фінансове становище і на економічний розвиток підприємства. Це пояснюється тим, що тимчасово вільні залишки коштів носять характер непродуктивних активів (до моменту їх використання в господарському процесі), які втрачають свою вартість у часі, від інфляції та з інших причин. Водночас дефіцит грошових коштів призводить до зниження рівня платоспроможності підприємства та росту боргових зобов'язань [26].

Ефективне ж управління грошовими потоками забезпечує фінансову рівновагу підприємства та його економічний розвиток. Стратегічний аналіз необхідно розпочинати з вивчення показників динаміки руху грошових коштів підприємства, оцінки синхронності надходження та витрачання грошових коштів, аналізу напрямків надходження грошових коштів, а також їх вибуття за видами діяльності, встановлення тенденцій змін грошових потоків підприємства. Але, відомо, що показники динаміки не дозволяють в повній мірі зробити об'єктивні висновки щодо ефективності управління грошовими коштами підприємства.

Тому в подальшому доцільним є проведення факторного аналізу, який дозволить встановити:

- 1) ступінь впливу окремих факторів на додатній, від'ємний і чистий грошовий потік підприємства, зміну вартості монетарних активів внаслідок впливу інфляційного процесу;
- 2) можливість вибору раціональних шляхів скорочення потреб підприємства в позиковому капіталі;
- 3) зниження ризику неплатоспроможності підприємства; забезпечення прискорення обороту капіталу підприємства;
- 4) отримання додаткового прибутку, що генерується безпосередньо його грошовими активами. З цією метою доцільним є застосування, зокрема, прийомів елімінування [26].

Наступним етап аналізу – ситуаційний аналіз, який виконується за допомогою SWOT-, SNW- та GAP-аналізу.

SWOT-аналіз – це визначення сильних і слабких сторін в управлінні грошовими коштами підприємства, а також можливостей і загроз, що витікають з його найближчого оточення (зовнішнього середовища).

SNW-аналіз – це модернізований SWOT-аналіз, який характеризує окрім слабких та сильних сторін, ще й нейтральну сторону, а саме середньогалузевий стан.

GAP-аналіз є методом розробки стратегії, спрямованої на усунення розриву між бажаним і прогнозованим грошовим потоком [26]. Ситуаційний аналіз грошових коштів підприємства дозволить цілісно оцінити вагомість грошових коштів як джерела фінансування господарської діяльності в умовах змін зовнішнього середовища та ухвалити найефективніші управлінські рішення щодо їх ефективного використання.

PIMS-аналіз, або аналіз рівня впливу обраної стратегії на розмір прибутковості та готівки, заснований на використанні емпіричної моделі, що пов'язує широкий діапазон стратегічних змінних (таких як ринкова частка, якість продукту, вертикальна інтеграція) і ситуаційних змінних (швидкість зростання ринку, стадія розвитку галузі, інтенсивність потоків капіталу) з розміром прибутковості та здатністю організації генерувати готівку. Ціль проведення цього аналізу полягає у визначенні стратегій, які варто вибирати в конкретних ринкових умовах [26].

Грошові кошти є складовою монетарних активів підприємства, тому, вони мають суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства та його фінансову стійкість. Для встановлення вагомості впливу грошових коштів на фінансовий стан підприємства потрібно визначити рівень грошового забезпечення нерозподіленого прибутку.

Результати оцінки грошового забезпечення нерозподіленого прибутку дозволять отримати відповідь на запитання що є причиною нестачі (дефіциту) чи надлишку забезпечення грошових коштів нерозподіленого прибутку і таким чином встановити вплив грошових коштів на фінансову стійкість підприємства. При оцінці впливу грошового потоку на фінансову

стійкість підприємства доцільно також скористатись екстраполяцією трендів або трендовим аналізом, головна ідея якого полягає у побудові трендової лінії на основі економіко-статистичного аналізу минулих даних і подальшому екстраполюванні цієї лінії у майбутнє. Проте варто нагадати, що на практиці існують певні обмеження щодо використання цього методу.

По-перше, трендовий аналіз може інформувати про майбутній стан певних явищ та процесів лише у малих часових межах, при стабільному стані макросередовища з низьким рівнем невизначеності.

По-друге, правильність та точність прогнозованих на основі трендового аналізу показників, залежить від правильного вибору функції, яка описуватиме їх зміну [4]. Він може бути використаний у практичній діяльності, що сукупно забезпечить деталізоване дослідження грошових потоків підприємства, допоможе визначити тенденції і закономірності їх формування для створення системи економічної безпеки підприємства.

Завершальними етапи стратегічного аналізу грошових коштів є узагальнення результатів дослідження та формування належного обліково-аналітичного забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо ефективного управління монетарними активами підприємства.

Висновки до розділу 2

1. Ефективне управління активами підприємства потребує налагодженої системи обліково-аналітичного забезпечення, здатної своєчасно формувати достовірну інформацію про їх стан, інтенсивність та ефективність використання.

2. Механізм формування інформаційного забезпечення про необоротних активи підприємства передбачає поєднання інформаційних

потоків, які генеруються обліковою та аналітичною системами та спрямовані на задоволення інформаційних потреб менеджменту підприємства.

3. Існує багато перешкод на шляху до ефективного використання інтегрованого управління запасами підприємства, зокрема, висока вартість програмних продуктів і тривалість їх упровадження; недосконалість вітчизняного програмного забезпечення; відсутність кваліфікованого персоналу з логістики;

4. Можливість використання малими підприємствами прикладної програми Excel, за допомогою якої можливо створювати прості звітні форми, які слугують основою для контролю за мінімальним товарним запасом і водночас є розрахунком рекомендованого замовлення постачальнику.

5. Великі підприємства застосовують ERP-систему, яка є ефективним інструментом серед доступних інформаційних технологій, та інтегрує інформацію про діяльність різноманітних структурних підрозділів та функцій компанії в єдину уніфіковану систему.

6. Дебіторська заборгованість повинна чітко відображатися в бухгалтерському обліку відображаючи всі операції підприємства, які пов'язані з реалізацією продукції та надання послуг.

7. Суть проблем обліку дебіторської заборгованості полягають в тому, щоб недопустити прострочення термінів платежу та доведення заборгованості до стану безнадійної.

8. Правильно організований бухгалтерський облік дебіторської заборгованості повинен мати таку систему рахунків, яка б достатньою мірою відображала і характеризувала всю господарську діяльність з вимушеною конкретизацією.

9. Брак досвіду функціонування аграрних підприємств України в ринкових умовах, недостатнє вирішення проблеми управління їх грошовими потоками як в методологічному, так і в прикладному аспектах призводять до того, що у вітчизняній практиці стратегічного управління зміни вартості монетарних активів переважно не беруться до уваги.

10. Формування належного обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління грошовими коштами як складовою монетарних активів підприємства дозволить керівникам постійно підтримувати належний рівень платоспроможності підприємства, попереджати загрози виникнення кризових ситуацій та забезпечити прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо ефективного управління монетарними активами підприємства.

11. Діюча система бухгалтерського обліку, не виділяючи грошові потоки як самостійний об'єкт, не в змозі забезпечити задоволення зростаючих потреб користувачів, що є одним із факторів зменшення темпу розвитку підприємства.

12. Побудова системи бухгалтерського обліку грошових потоків можлива на основі поглибленого аналізу інформаційних потреб користувачів на базі концепції управління грошовими потоками.

РОЗДІЛ 3

ОБЛІКОВО–АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЖЕРЕЛАМИ ФОРМУВАННЯ АКТИВІВ

3.1. Управління власним капіталом аграрних підприємств

Власний капітал відіграє ключову роль у створенні підприємства, а також є основою його функціонування та сталого розвитку. Саме власний капітал є джерелом формування ресурсів (засобів та предметів праці) підприємства під час його створення.

Для забезпечення ефективного функціонування підприємства та прийняття обґрунтованих управлінських рішень керівникам потрібна оперативна інформація про фінансово-майновий стан підприємства. Чітке розуміння економічної сутності та особливостей бухгалтерського обліку власного капіталу забезпечить достовірне та повне відображення інформації щодо нього у фінансовій звітності. Це забезпечить користувачів звітності інформацією для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Отже, розуміння сутності власного капіталу як категорії бухгалтерського обліку та визначення на цій основі основних аспектів обліку та відображення у фінансовій звітності власного капіталу є одним з актуальних питань, які стоять перед бухгалтерською наукою та потребують подальшого дослідження та вдосконалення.

Особлива увага в процесі прийняття управлінських рішень належить саме питанням формування, розподілу та використання власного капіталу, що забезпечує достатній рівень фінансової стійкості підприємства. Термін «капітал» походить від латинського слова *capitalis* – головний. На думку І.О. Бланка, власний капітал визначає ринкову вартість підприємства: «Капітал підприємства являється главным измерителем его рыночной стоимости. В этом качестве выступает прежде всего собственный капитал предприятия, определяющий объем его чистых активов» [19]. На законодавчому рівні

(НП(С)БО 1) закріплено таке визначення власного капіталу: «Власний капітал – частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань» [36]. Активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому [36].

Для здійснення діяльності у будь-якій сфері підприємство повинно володіти певними ресурсами (засобами та предметами праці). Якщо підприємство придбало майно за рахунок лише коштів власників, то фундаментальна облікова модель балансу такого підприємства буде мати такий вигляд:

$$\text{Активи (Assets)} = \text{Власний капітал (Equity)}$$

Тобто коли підприємство ще не має зовнішньої заборгованості, розмір активів відповідає розміру власного капіталу.

Коли ж підприємство залучає кошти із зовнішніх джерел, фундаментальна облікова модель балансу набуває такого вигляду:

$$\text{Активи (Assets)} = \text{Власний капітал (Equity)} + \text{Зобов'язання (Liabilities)}$$

У процесі діяльності на величину власного капіталу мають вплив різні операції, зокрема:

- 1) визнання доходів та витрат;
- 2) додаткові внески засновників понад величину зареєстрованого капіталу;
- 3) переоцінка необоротних активів;
- 4) безоплатне одержання необоротних активів;
- 5) розподіл та використання прибутку тощо.

Відповідно до НП(С)БО 1 [36], до складу власного капіталу підприємства включаються такі елементи:

- 1) зареєстрований (пайовий) капітал;
- 2) капітал в дооцінках;

- 3) додатковий капітал;
- 4) резервний капітал;
- 5) нерозподілений прибуток (непокритий збиток);
- 6) неоплачений капітал;
- 7) вилучений капітал.

Бухгалтерський облік формування власного капіталу залежить від організаційно-правової форми та виду діяльності підприємства та має свої особливості. Відповідно до Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, для обліку та узагальнення інформації про стан і рух елементів власного капіталу передбачено рахунки класу 4 «Власний капітал та забезпечення зобов'язань».

Початковою стадією, на якій господарські операції фіксуються в первинному документі, є первинний облік. Для відображення більшості операцій з обліку власного капіталу не розроблені та не затверджені форми первинних документів. Фахівці обмежуються використанням бухгалтерських довідок, які складаються в довільній формі й частково відображають зміст господарської операції з обліку власного капіталу. Дані про господарські операції, відображені в первинних документах, групують та узагальнюють за об'єктами обліку.

Основою прийняття управлінських рішень є інформація фінансової звітності, яка формується на основі даних бухгалтерського обліку. Інформація про складові частини власного капіталу розкривається в чинних формах фінансової звітності з різним ступенем деталізації, а саме, форма 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», форма 4 «Звіт про власний капітал» та у Примітках до фінансової звітності, порядок заповнення яких визначено у Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджених Наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433 [35].

Для успішного та ефективного функціонування підприємство повинно сформувати оптимальну структуру капіталу, за якою співвідношення між

власними та залученими ресурсами забезпечить найкраще поєднання ризику й доходності. Для аналізу складу і структури власного і залученого капіталу необхідно оцінити зміну величини власного та залученого капіталу, зміну розміру питомої ваги кожної складової частини та їх впливу на побудову оптимального співвідношення між власним та залученим капіталом.

Достатня частка власного капіталу сприяє підвищенню інвестиційної привабливості підприємства, тобто власний капітал виступає гарантом захисту підприємства від впливу негативних явищ на його діяльність, значно знижує ймовірність банкрутства.

Проте фінансування діяльності підприємства лише за рахунок власних коштів не завжди є свідченням ефективної діяльності. Залучення коштів із метою фінансування розширення виробництва, нарощення обсягів діяльності, як правило, дає змогу покращити фінансовий стан, підвищити ефективність використання капіталу підприємства в цілому і власного капіталу зокрема. Так, П.М. Герасим пропонує методику оптимізації структури власного капіталу, яка передбачає чотири етапи:

- 1) проведення фінансово-економічного аналізу та оцінки ефективності формування і використання власного капіталу підприємства;
- 2) виявлення інтегрованих шляхів оптимізації структури власного капіталу підприємства;
- 3) надання інформаційної підтримки у прийнятті управлінських рішень щодо шляхів оптимізації структури власного капіталу підприємства;
- 4) розробка ефективної парадигми збереження власного капіталу підприємства [19].

Збільшення частки власного капіталу за рахунок будь-якого із джерел сприяє посиленню фінансової стійкості підприємства. При цьому наявність нерозподіленого прибутку може розглядатися як джерело поповнення оборотних засобів і зниження рівня поточної кредиторської заборгованості. Чим активніше використовує підприємство залучений капітал, тим більше в акціонерів потенційних можливостей отримати прибуток. Водночас зростає і

ризик невиконання всіх зобов'язань, взятих підприємством під час залучення цього капіталу. Так, Р.В. Варічева пропонує методику аналізу оптимальності структури власного капіталу, побудовану на поєднанні ретроспективного та перспективного аналізу фінансової стійкості підприємств, одночасній максимізації зростання рентабельності власного капіталу та мінімізації середньозваженої вартості капіталу, що забезпечує отримання найбільш повної та достовірної інформації про фінансово-майновий стан підприємства і дає змогу спрогнозувати можливі напрями оптимізації структури капіталу задля підвищення показників розвитку підприємства [19].

Однією з найважливіших характеристик власного капіталу є його величина. Сума елементів капіталу повинна дорівнювати сумі тих активів, з якими вони пов'язані. Оцінювання вартості власного капіталу здійснюється для різних цілей:

- керівникам і менеджерам інформація про вартість капіталу необхідна для забезпечення ефективної діяльності підприємства й ухвалення оптимальних управлінських рішень;
- власників (акціонерів, пайовиків) цікавлять похідні від вартості власного капіталу в частині отримання дивідендів або примноження власності;
- для потенційних інвесторів найбільший інтерес представляють дані про забезпечення ефективної реалізації інвестиційного проекту, тобто приросту вкладених засобів.

У світовій практиці оцінювання власного капіталу виконується традиційними методами які базуються на трьох основних підходах: прибутковому, витратному, порівняльному.

Прибутковий підхід до оцінювання власного капіталу найбільш прийнятний з точки зору інвестиційних мотивів і полягає у перерахунку очікуваних доходів. Оцінювання вартості власного капіталу, будучи «альтернативною вартістю», інакше кажучи, доходом, який очікують отримати інвестори від альтернативних можливостей вкладення капіталу при

незмінній величині ризику, дає об'єктивнішу картину вартості підприємства на відміну від оцінювання активів.

Визначення вартості власного капіталу на основі прибуткового підходу засноване на припущенні, що будь-який інвестор передусім має за мету придбати набір майбутніх прибутків, а не сукупність активів компанії. У рамках цього підходу виокремлюють два основні методи: дисконтування грошових потоків (дисконтування Cash-flow) й визначення капіталізованої вартості доходів.

Вихідна інформація про поточні доходи береться з фінансової звітності підприємства, а перспективи отримання майбутніх доходів визначаються на основі прогнозів, складених підприємством, і загальних перспектив даного бізнесу. Оскільки ставка дисконтування визначається як очікувана ставка доходу за наявними альтернативними варіантами інвестицій з порівняним рівнем ризику, то її можна розглядати як альтернативну вартість капіталу. Це буде та очікувана ставка доходу на капітал, яка виступатиме головним мотивом для інвесторів при інвестуванні коштів у цю компанію.

Ринкова очікувана ставка доходу на власний капітал може бути оцінена на будь-який момент часу на основі або ретроспективних даних про ставку доходу, або оцінок ставки доходу, зроблених, виходячи з поточних цін акцій і аналітичних оцінок очікуваних сукупних прибутків (дивіденди плюс приріст вартості) на ці акції.

Оцінка власного капіталу при витратному підході заснована на оцінюванні обґрунтованої ринкової вартості кожного активу компанії й визначенні поточної вартості її зобов'язань. Вартість власного капіталу компанії визначається як різниця між вартістю активів і зобов'язань. У рамках цього підходу використовуються такі основні методи: метод чистих активів, розрахунок ліквідаційної вартості, метод надлишкового прибутку.

Оскільки при витратному підході використовуються дані Балансу, то значення величини капіталу носитиме необ'єктивний характер. Крім того, основним методом, що використовується при даному підході, є метод

ліквідаційної вартості, який з об'єктивних причин не відповідає вимогам інвесторів, що є головними «постачальниками капіталу» і, відповідно, основними користувачами інформації про вартість власного капіталу. Відносно високу точність метод ліквідаційної вартості забезпечує лише при визначенні величини власного капіталу на основі справедливої вартості ліквідовуваного підприємства.

Справедлива вартість власного капіталу діючого підприємства (вартість з урахуванням витрат на придбання, монтаж і введення в експлуатацію майна) істотно відрізняється від облікової. Величина зафіксованого у Балансі власного капіталу діючого підприємства не може бути показником, що відображає залишкову величину частини активів, на яку можуть претендувати власники при закритті підприємства, оскільки в даному випадку величина власного капіталу повинна визначатися на основі справедливої вартості власного капіталу ліквідовуваного підприємства (вартість з урахуванням витрат на продаж, демонтаж і виведення з експлуатації майна підприємства).

З тієї ж причини власний капітал не може давати уявлення про ризики зовнішніх постачальників. Лише величина власного капіталу, визначена у ліквідаційному балансі, здатна показати мінімальний розмір майна компанії, що гарантує інтереси широкого кола її інвесторів і кредиторів.

Тому закріплені законодавчо мінімальні розміри статутного та власного капіталу нічого і нікому не гарантують, оскільки вони розраховані за принципом діючого підприємства. Виникнення ж ситуацій, при яких такі гарантії стають необхідними, пов'язані, як правило, з припиненням діяльності підприємства [19].

Порівняльний підхід полягає в орієнтації підсумкової величини вартості власного капіталу підприємства на ринкові ціни купівлі-продажу акцій, з одного боку, і на фактично досягнуті фінансові результати – з іншого. Власний капітал підприємства може надходити ззовні або ж накопичуватися в результаті ефективної діяльності.

До зовнішніх джерел відносяться внески власників у момент формування основного капіталу, вкладення, спрямовані на збільшення авансованого капіталу в процесі здійснюваних операцій з капіталом у формі емісійного доходу, доходу від операцій з власними акціями і вилученого капіталу.

До внутрішніх джерел відносяться: резерви, утворені за рахунок уточнення вартості активів, резерви, сформовані шляхом капіталізації прибутку та зароблений капітал.

Для оцінювання достатності власного капіталу з метою забезпечення поточної діяльності підприємства і його прогнозованого розвитку система управління повинна володіти повною і достовірною інформацією. Обліково–аналітичне забезпечення управління власним капіталом включає нормативну, облікову, необлікову інформацію та аналітичні показники [19].

Нормативна інформація – це сукупність нормативних правових актів: Установчі документи, Статут підприємства, Наказ про облікову політику, Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Закон України «Про акціонерні товариства», Закон України «Про господарські товариства», НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції», Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291.

Установчі документи є правовою основою діяльності суб'єкта господарювання. Вимоги до змісту і форми установчих документів викладені в Господарському кодексі України. Установчими документами є рішення про утворення підприємства або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, статут (положення). В установчих документах повинні бути зазначені найменування суб'єкта господарювання, мета і предмет господарської діяльності, склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень, порядок формування майна,

розподілу прибутків та збитків, умови його реорганізації та ліквідації, якщо інше не передбачено законом.

Облікова інформація відображає фактичне значення показників, що характеризують стан і рух окремих елементів власного капіталу за певний період. Вона включає дані синтетичного обліку, аналітичного обліку, фінансової звітності, управлінської (внутрішньої) звітності й податкової звітності.

Необлікова інформація – це інформація про власний капітал, що формується маркетинговою, фінансовою, інвестиційною, операційною та іншими службами підприємства.

Аналітичні показники в системі управління власним капіталом займають проміжне місце між первинною інформацією і прийнятим управлінським рішенням. До них належать:

- 1) показники складу, структури та динаміки власного капіталу підприємства;
- 2) показники ефективності використання власного капіталу; показники рентабельності власного капіталу тощо.

Аналітичні показники використовують для оцінювання поточного і перспективного фінансового стану підприємства, доходності капіталу, обґрунтування прийнятних темпів росту з позиції забезпечення власним капіталом, виявлення доступних джерел засобів і пошуку раціональних способів їх мобілізації, прогнозування становища підприємства на ринку капіталів.

3.2. Обліково-аналітичне забезпечення управління зобов'язаннями підприємства

В процесі господарської діяльності підприємства внаслідок розрахункових відносин виникають зобов'язання. Значна сума зобов'язань

впливає на такі важливі характеристики підприємства, як його ліквідність і фінансова стійкість, тому така ситуація має істотні ризики погіршення платоспроможності та фінансової стійкості підприємства. За таких умов необхідно, щоб на підприємстві була налагоджена ефективна система управління зобов'язаннями, метою якої має бути забезпечення приведення обсягів зобов'язань до економічно обґрунтованих рівнів, оптимізація їх складу та структури з метою уникнення фінансових ризиків.

Для ефективного управління зобов'язаннями підприємств необхідне якісне інформаційне забезпечення. Основою інформаційного забезпечення є дані бухгалтерського обліку. Важливим методичним інструментарієм, який використовується в інформаційному забезпеченні, є методика економічного аналізу [12].

Ефективні управлінські рішення, які приймаються менеджментом підприємства базуються насамперед на інформаційному забезпеченні щодо об'єкта та предмета управління. Управління зобов'язаннями підприємства повинно ґрунтуватись на об'єктивній, своєчасній, достовірній, зрозумілій та зіставній інформації щодо їх обсягу, динаміки, структури та інших якісних і кількісних характеристик. Необхідна для прийняття рішень інформація може бути одержана в результаті аналізу даних аналітичного та синтетичного обліку, а також фінансової і внутрішньої управлінської звітності підприємства, отже, дані бухгалтерського обліку та їх аналіз є обліково-аналітичним забезпеченням управління зобов'язаннями підприємства.

Обліково-аналітичне забезпечення управління зобов'язаннями підприємства за своєю суттю можна трактувати так – це система збору, формування облікової інформації та її обробки за допомогою інструментів економічного аналізу, для подальшої передачі менеджменту підприємства для прийняття управлінських рішень з метою уникнення небажаних фінансових ризиків та приведення обсягів зобов'язань до прийнятних рівнів, які не чинитимуть негативного впливу на фінансово-майновий стан та подальший розвиток підприємства. Корисність інформації для управління

визначається насамперед такими її якісними характеристиками: зрозумілість, доцільність, суттєвість, достовірність, суть форми, нейтральність, обачливість, повнота, порівняльність, своєчасність та економічна доцільність [12].

Дослідження методів аналізу зобов'язань підприємства передбачає визначення його мети, об'єкта, предмета, основних завдань, джерел інформації та методичних прийомів його проведення [12].

Метою аналізу зобов'язань підприємства є оцінювання їх величини, складу, структури та зміни цих показників, для визначення впливу на фінансово-майновий стан підприємства та прийняття рішень для управління заборгованістю.

Об'єктом аналізу заборговань є їх кількісні та якісні характеристики, а предметом – причинно-наслідкові зв'язки між ними та іншими економічними явищами і процесами на підприємстві, а саме – чинники, які визначають кількісні та якісні характеристики зобов'язань, а також їх вплив на фінансово-майновий стан підприємства.

При здійсненні аналізу зобов'язань вибір джерел інформації залежить насамперед від суб'єкта аналізу. Зовнішні щодо підприємства суб'єкти аналізу мають доступ переважно лише до публічної інформації, основним джерелом якої є публічна фінансова звітність. Проте таке джерело фінансової інформації має як мінімум два недоліки:

- 1) фінансова звітність формується лише на чітко визначені дати (чи за визначені звітні періоди) і не може бути джерелом інформації для аналізу заборгованості на певні проміжні дати;

- 2) фінансова звітність, зокрема баланс і примітки, містять досить обмежений, недостатній для аналізу перелік показників щодо обсягів кредиторської заборгованостей підприємства.

Внутрішні щодо підприємства суб'єкти проводять аналіз зобов'язань для управління ними, зокрема, це менеджери, аналітики, бухгалтери та інші працівники фінансово-економічних підрозділів. Такі працівники можуть

мати повний доступ до системи бухгалтерського обліку, що формує внутрішню інформаційну систему підприємства щодо фінансового аспекту.

Для досягнення високого рівня аналітичної інформації про будь-який об'єкт необхідно застосовувати сучасні інформаційні технології автоматизації бухгалтерського обліку, зокрема, в такій системі розкривається інформація і про зобов'язання підприємства, що дозволяє вести облік зобов'язань не лише за її вартістю, але й з урахуванням якісних характеристик – терміну виникнення, виду контрагента, об'єкта зобов'язання чи інших її характеристик, що втілюють в собі ознаки класифікації. Таким чином, за необхідності, можливо сформувати оборотно-сальдову відомість для подальшого її аналізу, здійснивши вибірку необхідної фінансової інформації за заданими критеріями.

За недостатності аналітичної інформації суб'єкт аналізу може безпосередньо використати первинні документи, якими оформлялись розрахункові чи інші господарські операції, що призвели до виникнення заборгованості. Бухгалтерська інформаційна система охоплює ретроспективну інформацію про заборгованість підприємства, тоді як джерелами планової та прогнозованої інформації є система бюджетів, яка може містити окремі бюджети заборгованості підприємства, а також передбачати включення показників заборгованості до інших бюджетів – реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), придбання сировини, руху грошових коштів («cash-flow») тощо [12].

Передусім менеджмент підприємства цікавитиме інформація щодо:

- величини, динаміки, складу і структури його заборгованості;
- якості заборгованості;
- причин, які зумовили виникнення та існування (непогашення) заборгованості;
- частоти виникнення та погашення заборгованості;
- впливу заборгованості на фінансовий стан підприємства;

- доцільності вкладання коштів у заборгованість підприємства тощо.

Кожний з вищенаведених інформаційних запитів менеджменту може бути задоволений за допомогою застосування відповідного методичного інструментарію аналізу заборгованості (таблиця 3.1) [12].

Кількісний та якісний стан кредиторської заборгованості на підприємстві характеризують наступні показники:

1. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (O_k) за період визначають за формулою

$$O_k = \frac{З}{K_c},$$

де: $З$ – сума закупівель; K_c – середня кредиторська заборгованість.

2. Період погашення кредиторської заборгованості (Π_k) можна виразити наступною формулою

$$\Pi_k = \frac{360 \text{ днів}}{O_k}$$

3. Коефіцієнт завантаження (K_z) визначається за формулою

$$K_z = \frac{K_c}{B}$$

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості характеризує залучені кошти, які підлягають поверненню і свідчить про розширення або зменшення комерційного кредиту, наданого підприємству. Його зростання означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємством, зниження – зростання покупок у кредит. Оберненим до коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості є коефіцієнт завантаження, який показує суму кредиторської заборгованості, що припадає на кожну грошову одиницю реалізованої продукції. Зростання коефіцієнта завантаження

свідчить про постійне збільшення обсягу залучених коштів по відношенню до вартості реалізованої продукції.

Таблиця 3.1.

Аналітично-методичний інструментарій в інформаційному забезпеченні управління заборгованістю підприємства

Інформаційні потреби менеджменту для управління заборгованістю підприємства	Основні методики аналізу, які застосовують для задоволення відповідних інформаційних потреб
Величина, динаміка, склад і структура заборгованості	Методика порівняльного аналізу (горизонтальний і вертикальний аналіз заборгованості)
Якість заборгованості	Групування заборгованості (насамперед за термінами виникнення) для виявлення її елементів з високим рівнем ризику непогашення (протермінованої, безнадійної тощо)
Причини, які зумовили виникнення та існування (непогашення) заборгованості	Факторний аналіз заборгованості (детермінований чи стохастичний)
Частота виникнення та погашення заборгованості	Аналіз оборотності заборгованості та періодичності її інкасації
Вплив заборгованості на фінансовий стан підприємства	Аналіз обсягів вивільнення чи зв'язування оборотних коштів внаслідок зміни величини заборгованості; аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей як резервів взаємного погашення тощо
Доцільність вкладання коштів у заборгованість підприємства	Аналіз ефективності вкладання коштів у заборгованість підприємства

Для управління заборгованістю підприємства аналізу її стану, структури та динаміки є недостатньо. Необхідно визначити основні фактори, які зумовили такий стан, структуру і динаміку заборгованості. З цією метою проводять факторний аналіз заборгованості підприємства.

Якщо наявний детермінований функціональний зв'язок між факторами та результативним показником, який характеризує заборгованість підприємства, використовують методику факторного аналізу, що передбачає застосування зокрема прийомів елімінування (ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, відносних різниць, індексного тощо).

Вплив факторів на величину заборгованості за умови ймовірнісного (стохастичного) зв'язку між ними визначається за допомогою кореляційного, дисперсійного, регресійного аналізу, зокрема, методу найменших квадратів.

На перший погляд видається, що методику детермінованого факторного аналізу можна застосувати до формалізованої моделі будь-якої якісної характеристики заборгованості. Проте така думка є хибною, оскільки не кожна формула розрахунку певного індикатора заборгованості є факторною моделлю, бо показники, які в ній фігурують, не завжди є факторами, що впливають на перебіг того чи іншого явища чи процесу, а всього лише їх певними якісними характеристиками. Наприклад, інколи в літературних джерелах можна натрапити на аналіз впливу на величину заборгованості виручки від реалізації та її оборотності, але такий аналіз не можна вважати факторним, оскільки оборотність заборгованості не є її повноцінним фактором, а лише окремою якісною характеристикою, що залежить від багатьох чинників.

Загалом на величину заборгованості підприємства впливає чимало факторів, проте для їх дослідження необхідно застосовувати методику кореляційного, а не факторного аналізу, оскільки зв'язок між ними та величиною заборгованості є стохастичним.

Висновки до розділу 3

1. Інформаційною базою управління джерелами формування майна є система обліку та аналізу, які забезпечують обліково-аналітичну базу об'єктивного відображення стану, динаміки та використання власного капіталу.

2. Для ефективного функціонування підприємство повинно сформувати оптимальну структуру капіталу, що є важливою умовою сталого економічного розвитку.

3. У світовій практиці широко використовують прибутковий, витратний і порівняльний підходи для оцінки власного капіталу.

4. Обліково-аналітичне забезпечення управління власним капіталом розглядається як поєднання різних видів інформації про власний капітал – нормативної, облікової, необлікової та аналітичних показників.

5. Нормативна інформація базується на нормативно-правовій базі з обліку власного капіталу і включає законодавчі, нормативні й методичні документи.

6. Облікова інформація, що формується у системі бухгалтерського обліку й відображається у фінансовій звітності підприємства, широко використовується для обґрунтування тактичних і стратегічних управлінських рішень.

7. Аналітичні показники відображають ефективність використання власного капіталу, його структуру, динаміку, рентабельність.

8. У системі управління власним капіталом широко використовується необлікова інформація, сформована маркетинговою, фінансовою, інвестиційною та іншими службами підприємства.

9. Формування ефективної політики управління заборгованістю підприємства потребує якісного інформаційно-аналітичного забезпечення, яке дасть змогу менеджменту оцінити стан заборгованості, динаміку її зміни, якість та ефективність, а також ризики, пов'язані з можливим її непогашенням.

10. Лише на підставі об'єктивної та своєчасної інформації можна прийняти обґрунтовані управлінські рішення щодо подальшого планування та контролю заборгованості, доцільності інвестування коштів у неї та оптимізування пов'язаних з цим ризиків.

11. Кількісний та якісний стан кредиторської заборгованості на підприємстві характеризують наступні показники: коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, період погашення кредиторської заборгованості, коефіцієнт завантаження.

12. Для управління кредиторською заборгованістю підприємства необхідно визначити основні фактори, які зумовили такий стан, структуру і динаміку заборгованості. З цією метою проводять факторний аналіз заборгованості підприємства. Для вибору методики факторного аналізу кредиторської заборгованості необхідно знати вид факторів та характер їхнього впливу.

ВИСНОВКИ

Використання облікової інформації суб'єктами господарювання для задоволення різноманітних інформаційних потреб і прийняття економічних рішень з метою вирішення конкретних проблем і досягнення поставлених цілей забезпечується якісними властивостями самої облікової інформації.

Сутність інформаційного забезпечення управлінської діяльності формується за рахунок сукупності інформаційних ресурсів, які сприяють ефективному проведенню процесу управління, зокрема розробленню та реалізації управлінських рішень.

Інформаційне забезпечення – це якісне інформаційне обслуговування управлінського персоналу підприємства шляхом створення динамічної системи збору даних, їх обробки, зберігання та перетворення на достовірну, своєчасну, точну, актуальну інформацію для ефективного ведення процесу управління та прийняття відповідних управлінських рішень.

Для успішного управління підприємством, оперативного одержання потрібної інформації та її обробки для прийняття рішення з потоку даних необхідна особлива система керування. Ця система повинна вирішувати завдання швидкого й якісного обміну інформацією між відділами і підрозділами підприємства, забезпечувати швидкий доступ вищої управлінської ланки до фінансово-економічної інформації. Усе це збільшує швидкість і якість прийняття рішень у складних економічних ситуаціях.

Так само в межах цієї системи повинні використовуватися програмні продукти, що дають змогу здійснювати планування, аналіз і оптимізацію фінансово-економічної діяльності.

Облік та аналіз є важливими функціональними компонентами інформаційної системи підприємства. Оперативність збирання та обробки виробничої, комерційної, фінансової та інших видів інформації, забезпечення зацікавлених користувачів об'єктивною інформацією про фінансовий стан і результати діяльності підприємства – основні функції обліку.

Аналіз – функція, яка за допомогою аналітичних і економіко-математичних методів досліджує наявність, структуру, динаміку економічних показників, вивчає ефективність їх використання, розглядає вплив різних факторів на фінансовий стан підприємства. Бухгалтерський облік є основним джерелом інформації, необхідної для аналізу з метою прийняття управлінських рішень.

Система обліково-аналітичного забезпечення менеджменту відіграє важливу роль в функціонуванні системи управління підприємством, забезпечуючи взаємодію різних структурних підрозділів та реагуючи на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища.

Обліково-аналітична система – це система, що ґрунтується на даних оперативного, статистичного, фінансового і управлінського обліку, включаючи оперативні дані, і використовує для економічного аналізу статистичну, виробничу, довідкову та інші види інформації. Тому обліково-аналітична система виконує збір, опрацювання та оцінку всіх видів інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень на мікро- і макрорівнях.

Система обліково-аналітичного забезпечення є складовою загальної системи управління. Її суть полягає в об'єднанні облікових та аналітичних операцій в один процес, виконання оперативного мікроаналізу, забезпеченні безперервності цього процесу і використанні його результатів для формування рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень. Загальну методологію і нормативні положення обліку і аналізу удосконалюють для раціонального використання в єдиній обліково-аналітичній системі.

Вдосконалення інформаційної бази відповідно до потреб менеджменту є суттєвим елементом розвитку економіки. Домінуючі підходи до формування інформаційних потоків обліково-аналітичного спрямування поступаються місцем новому підходу, основним принципом якого є забезпечення корисності для прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Беляєв Ю.А. Дефицит, рынок и управление запасами : монография / Ю.А. Беляєв. – М. : УДН, 1991. – 230 с.
2. Береза С.Л. Проблема визначення дебіторської заборгованості в обліку / С.Л. Береза // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки: зб. наук. пр. - 2003. - №4 (26). - С.32-37.
3. Белоусова О.В. Проблеми обліку дебіторської заборгованості / О.В. Белоусова // Конференції НУК: Економіка України в умовах глобальних викликів та загроз (2016 р., Київ): зб. тез доп. – Київ, 2016.
4. Біляк Н.І. Методичний інструментарій стратегічного аналізу зовнішнього середовища функціонування сільськогосподарських підприємств / Н.І. Біляк // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2014. – Вип. 1 (28). – С. 17-26.
5. Болдуєв М.В. Концептуальні підходи до формування стратегічної бухгалтерії / М.В. Болдуєв // Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 3 (7). – С. 122-128.
6. Брадул О.М. Обліково-аналітичне забезпечення менеджменту корпорацій: монографія / О.М. Брадул. — К.: КНТЕУ, 2009. — 356 с.
7. Бруханський, Р. Ф. Галузева специфіка обліково-аналітичного забезпечення стратегічного менеджменту аграрних підприємств [Текст] / Р. Ф. Бруханський // Сучасний стан і перспективи розвитку обліку, аналізу та фінансового забезпечення підприємств агропромислового виробництва: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9-10 листопада 2017 р. / Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: ХНАУ, 2017. – С. 10-13.
8. Бруханський, Руслан Феоктистович. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного менеджменту в сільському господарстві: теоретико-методологічні основи [Текст] : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09 / Бруханський Руслан Феоктистович ; Нац. акад. аграр. наук України, Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". - Київ, 2015. - 468 с.

9. Верига Ю.А. Бухгалтерський облік і аудит. Термінологічний українсько-російсько-англійський словник / Ю.А. Верига, В.Л. Іщенко, Т.В. Гладких та ін. – Київ: Центр учбової літератури, 2012. – 292с. 4.
10. Верига Ю.А. Інфляційні процеси та їх вплив на складання квартальної фінансової звітності / Ю.А. Верига // «Економічні науки». Серія «Облік і фінанси». – 2010. – Випуск 7 (25). – Ч. 1. – С. 261- 269.
11. Вовчак І. С. Інформаційні системи та комп'ютерні технології в менеджменті : навч. посіб. / І. С. Вовчак. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – 354 с
12. Волович О. Б. Аналітичне забезпечення управління заборгованістю підприємств / О. Б. Волович // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 769. – С. 12-18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2013_769_4
13. Вплив змін валютних курсів: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 р. за № 193 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00>.
14. Вплив інфляції: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22, затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 22.02.2002 р. за № 147 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0269-02>.
15. Головка В. Вплив інфляційних процесів на формування показників фінансової звітності суб'єктів господарювання / В. Головка, В. Шаманська // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2011. – № 130. – С. 24-27.
16. Дерій В. Проблеми теорії науки, методики й організації навчання і практики економічного аналізу / В. Дерій // Бухгалтерський облік і аудит. — 2014. — № 6. — С. 3—11.

17. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість» / Є.В. Дубровська // Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка: зб. наук. пр. - 2012. - №2.- С. 202-205.
18. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», затверджений Верховною Радою України 16.07.1999 № 996-XIV – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
19. Зюкова М.М., Виноградова М.О., Роль власного капіталу як об'єкта обліково-аналітичної діяльності / М.М. Зюкова, М.О. Виноградова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки: зб. наук. пр. Ч. I. – 2016. – №18. – С. 187-190.
20. Информационные системы в экономике: учебник / под ред. проф. В. В. Дика. – М. : ФиС, 1996. – 272 с.
21. Коваль М.І. Удосконалення обліку, аналізу та аудиту готівкових розрахунків підприємства / М.І. Коваль, Ю.О. Нетреба // Наукові праці МАУП. – 2013. – № 2 (37). – С. 18-23.
22. Ковальчук Н.О. Аналіз стану основних засобів на підприємствах України / Н.О. Ковальчук, Т.А. Побіжан // Молодий вчений. – 2017. – № 10 (50). – С. 910-914.
23. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку: підручник / М.В. Кужельний, В.Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2001. – 534 с.
24. Кузь В.І. Ідентифікація об'єктів стратегічного обліку в рамках побудови експертної системи прийняття стратегічних рішень на підприємстві / В.І. Кузь // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. – 2014. – Вип. 26. – С. 307-322.
25. Кузьміна О.М. Сучасні перспективи використання ERP-систем в управлінні організацією / О.М. Кузьміна, Ю.С. Чабан // Кримський економічний вісник. – Ч. II. – 2013. – № 6 (07). – С. 266–269.

26. Левченко Н. М. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного управління грошовими коштами як складовою монетарних активів підприємства / Н. М. Левченко, М. А. Скірко // Сталий розвиток економіки. – 2015. – № 1. – С. 213-219. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2015_1_34
27. Мельник В.В. Фінансова звітність під впливом інфляції / В.В. Мельник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.conference.nuos.edu.ua/catalog>
28. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 (МСБО 32) Фінансові інструменти: подання – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029
29. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 (МСБО 39). Фінансові інструменти: визнання та оцінка – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015
30. Міжнародний стандарт фінансової звітності 7 (МСФЗ 7) Фінансові інструменти: розкриття інформації – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_007
31. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 (МСФЗ 9) Фінансові інструменти – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016
32. Мних Є. Ефективність інтегрованих обліково-аналітичних систем / Є. Мних // Вісник КНЕУ. — 2013. — № 1. — С. 109—116.
33. Момот Т.В. Фінансовий менеджмент / Т.В. Момот; Харківська національна академія міського господарства. - Київ: Центр учбової літератури, 2011. – 712 с.
34. Морохова В.О. Аналітичний інструментарій стратегічного аналізу / В.О. Морохова, Н.М. Василик // Економічний форум. – 2013. – № 4. – С. 120-126.
35. Наказ Міністерства фінансів «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності» від 28.03.2013 №

433 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv>

36. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 № 73 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>

37. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 12 «Фінансові інвестиції» від 26.04.2000 № 91 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00>

38. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» № 237 від 08.10.99 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>

39. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл; пер. с англ.; под ред. Я. В. Соколова. — 2-е изд., стереотип. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 496 с.

40. Осадча О. О. Обліково-інформаційне забезпечення господарської діяльності: функціонально-методичні підходи на сучасному етапі економічних трансформацій / О. О. Осадча // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер. : Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. - 2015. - Вип. 2. - С. 251-262. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2015_2_21

41. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

42. Палий В.Ф. АСУ и проблемы теории бухгалтерского учета: учеб. пособие / В.Ф. Палий, Я.В. Соколов. — М.: Финансы и статистика, 1981. — 224 с.

43. Перебийніс В.І. Логістичне управління запасами на підприємствах : монографія / В.І. Перебийніс, Я.А. Дроботя. – Полтава : ПУЕТ, 2012. – 279 с.

44. Плікус І.Й. Стратегічний облік як інструмент стратегічного управління підприємством / І.Й. Плікус // Вісник Української академії банківської справи. – Суми, 2002. – № 12. – С. 94-95.

45. Погрібна О.П. Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками запасів на агропромислових підприємствах / О.П. Погрібна, В.В. Матвєєва-Алексєєва : зб. наук. пр. // Таврійський державний агротехнологічний університет. – Мелітополь : Вид. Мелітопольська типографія «Люкс». – 2013. – № 1 (21). – Т. 3. – С. 186–192.

46. Покинъчерда В. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління основними засобами підприємства / В. В. Покинъчерда // Інвестиції: практика та досвід. - 2018. - № 17. - С. 5-11.

47. Правдюк Н.Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління прибутком підприємства / Н.Л. Правдюк // Облік і фінанси. — 2015. — № 4 (70). — С. 53—60.

48. Правдюк Н.Л. Трудові ресурси підприємств: обліково-аналітичне забезпечення управління: монографія / Н.Л. Правдюк, В.В. Покинъчерда. — Вінниця: ПП "ТД "Едельвейс і К", 2016. — 248 с.

49. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку : Наказ Міністерства фінансів України від 14.07.2014 р. за № 754 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/z0883-14>.

50. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів): монографія / М.С. Пушкар. — Тернопіль: Карт-бланш, 2006. — 334 с.

51. Радівілова Галина, Спільник Ірина QR-кодування в обліку та управлінні активами підприємства: переваги та перспективи використання. / Галина Радівілова, Ірина Спільник // Цифрова економіка: тренди та

перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.]. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. 340 с. С. 319-320.

52. Реслер М.В. Значення обліку та аналізу як складових частин обліково-аналітичного механізму / М.В. Реслер // Економічний аналіз: Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ; гол. ред. С.І. Шкарабан. — Тернопіль: ТНЕУ, 2010. — Вип. 6. — С. 306— 308.

53. Рожелюк В. М. Концептуальні основи обліково-аналітичного забезпечення системи менеджменту підприємства / В. М. Рожелюк, П. Н. Денчук // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 1. – С. 270-274. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_1_60

54. Скоробогатова В.В. Бухгалтерський облік та контроль монетарних активів: проблеми теорії та методології : [монографія] / В.В. Скоробогатова. – Житомир : ЖДТУ, 2012. – 520 с.

55. Спільник І.В. Економічний аналіз: навч.-метод. комплекс дисципліни (для студентів економічних спеціальностей)/ І.В. Спільник, О.М. Загородна//– Тернопіль: ТНЕУ, 2012. – 432 с.

56. Спільник І.В. Фінансовий аналіз. Навч.-метод. комплекс дисципліни (для студентів напряму підготовки “Фінанси і кредит”) / С.І. Шкарабан, І.В. Спільник, М.Й. Шеремета// – Тернопіль: Видавництво ТНЕУ “Економічна думка”, 2009. - 252 с.

57. Спільник Ірина. Грошові потоки підприємства: комплексний аналіз за даними фінансової звітності / Ірина Спільник, Ольга Загородна // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. – 2017. – Випуск 1-2. – С. 62-80. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/25248>

58. Спільник, І. В. Аналіз власного капіталу підприємства за даними фінансової звітності [Текст] / І. В. Спільник //Актуальні проблеми теорії і практики бухгалтерського обліку, аудиту, аналізу й оподаткування в Україні:

сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 14 грудня 2016 р., (ПДАТУ, м. Кам'янець-Подільський). – Тернопіль : Крок, 2016. – С. 136-138.

59. Спільник, І. В. Аналіз грошових потоків підприємства за даними фінансової звітності підприємства: значимість, мета, завдання [Текст] / І. В. Спільник // Обліково-аналітичне та правове забезпечення інституційних секторів економіки України в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку: збірник наукових праць всеукр. наук.-практ. конф. (30 березня 2017 р., м. Тернопіль). Тернопіль : Крок, 2017. С. 138 – 140. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/18862>

60. Спільник, І. В. Аналіз економічної доданої вартості підприємства/ І. В. Спільник// Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу і статистики ТНЕУ. - Тернопіль: «Економічна думка», 2012. - Випуск 12, Ч.4, - С. 70-74.

61. Спільник, І. В. Аналіз забезпеченості підприємства власним капіталом. /І.В. Спільник// Стан та перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні : матеріали III міжнародної науково-практичної конференції, 10-11 жовтня 2014 р. –Тернопіль: ТНЕУ, 2014. С. 253-255.

62. Спільник, І. В. Аналітичне забезпечення управління власним капіталом. / І.В. Спільник, О.М. Загородна// Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу і статистики ТНЕУ. – Тернопіль: Економічна думка, 2011. - Випуск 9, Ч.2. - С. 370-379.

63. Спільник, І. В. Принцип системності в аналітичних дослідженнях / Ірина Володимирівна Спільник, Олексій Вікторович Ярощук // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О. В. Ярощук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. – Том 28. – № 2. – С.

182-190. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/31392>

64. Спільник, І. В. Проблемні аспекти аналізу власного капіталу підприємства. /І.В. Спільник // Інноваційні засади управління підприємствами в умовах сталого розвитку: матеріали П'ятої Всеукраїнської науково-практичної конференції пам'яті почесного професора ТНТУ, академіка НАН України М. Г. Чумаченка, (Тернопіль, 25 березня 2016 року) / МОН України, ТНТУ ім. І. Пулюя [та ін.]. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. – С. 99-100.

65. Спільник, Ірина Суб'єктивний фактор і ризику в аналітичній діяльності бухгалтера [Текст] / Ірина Спільник, Микола Палюх // Інтеграційна система освіти, науки і виробництва в сучасному інформаційному просторі: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. 31 травн. 2018 р. Тернопіль : Крок, 2018. 162 с. С. 127-129. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/handle/316497/31393>

66. Сук Л. Облік зобов'язань за розрахунками з постачальниками та з учасниками / Л.Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2010. – № 20. – С. 31–39.

67. Ткачова А.В. Логістичні витрати як критерій оптимізації логістичного управління / А.В. Ткачова //Наукові праці ДонНТУ / Серія: економічна : зб. наук. пр. – Донецьк, 2009. – Вип. 36 (2). – С. 88–93.

68. Уланчук В. С. Управлінський облік у практиці підприємств аграрного сектору: стан та проблеми його впровадження / В. С. Уланчук, Г. Ю. Аніщенко // Економіка та управління АПК. – 2013. – Вип. 11. – С. 50-54. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/есupark_2013_11_12

69. Управление — это наука и искусство / А. Файоль, Г. Эмерсон, Ф. Тэйлор, Г. Форд. — М.: Республика, 1992. — 351 с.

70. Цегельник Н.І. Обліковий аспект дебіторської заборгованості в системі розрахунків з покупцями / Н.І. Цегельник // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки: зб. наук. пр. - 2012. - №4(62). - С. 247-251.

71. Черниш С.С. Економічний аналіз: навч. посібник / С.С. Черниш. — К.: ЦУЛ, 2010. — 312 с.

72. Чук О. В. Обліково аналітичне забезпечення ефективності управління запасами / О. В. Чук // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер. : Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – 2014. – Вип. 1. – С. 290-300. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2014_1_25

73. Штимер Л.Т. Методичний інструментарій стратегічного аналізу потенціалу підприємства / Л.Т. Штимер // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2012. – № 3 (19). – С. 136- 139.

74. Яременко Л. М. Формування обліково-аналітичної інформації в управлінні дебіторською заборгованістю підприємства / Л. М. Яременко // Економічний вісник університету. – 2017. – Вип. 32(1). – С. 123-129 . – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есву_2017_32%281%29__19

75. Ящук Д.Л. Дослідження методології управління оборотними активами машинобудівних підприємств в умовах кризи / Д.Л. Ящук // Вісник економіки транспорту і промисловості : зб. наук. пр. – Харків, 2010. – № 32. – С. 252–257.